

Edward Rymar

Brandenburscy Wittelsbachowie na dzisiejszych ziemiach polskich, zwłaszcza w Nowej Marchii i na Pomorzu w latach 1323–1373 (Itinerarium) : wyd. II poprawione i uzupełnione

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 16, 9-46

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Edward Rymar
Pyrzyce

Brandenburscy Wittelsbachowie na dzisiejszych ziemiach polskich, zwłaszcza w Nowej Marchii i na Pomorzu w latach 1323–1373 (Itinerarium). Wyd. II poprawione i uzupełnione.

Zestawianie chronologii i tras podróży władców pozwala m. in. poznawać sieć dróg, szybkość podróżowania, porządkować datacje czynności prawnych, a nawet spędzania przez nich czasu wolnego. Itinerarium margrabiów brandenburskich z XIII-XIV w. może być interesujące dla historyka polskiego również z innych przyczyn. Ograniczone, jak w prezentowanym niżej materiale, do obszarów w granicach dzisiejszej Polski, rzuca snop światła na kwestię roli Nowej Marchii (do XV w. zwanej *terra transoderana*), przybudówki powstałej na wschód od Odry i północ od dolnej Warty-Noteci w trakcie podboju pogranicza wielkopolsko-pomorskiego przez Askańczyków w drugiej połowie XIII w., z jednej strony, na miejsce Polski, Pomorza czy państwa krzyżackiego w Prusach w polityce zagranicznej margrabiów – z drugiej.

Itinerarium niniejsze objęło okres panowania w Brandenburgii bawarskiego domu Wittelsbachów i jest kontynuacją itinerarium Askańczyków drukowanego w innym miejscu¹ Opracowane zostało głównie na podstawie źródeł dyplomatycznych uzupełnionych o nader skromne dane z pomników historiograficznych (narracyjnych). Materiał źródłowy jest bardzo rozproszony, jeszcze niepełny, oczekujący na dalsze studia dyplomatyczne, w tym zwłaszcza w zakresie datowania dokumentów. Przedmiotem itinerarium są wszystkie dające się uchwycić podróże margrabiów na wschód od linii wyznaczonej przez obecne granice Polski. Będą to zwykle pobyty w Nowej Marchii, ale też na ziemi lubuskiej i na Pomorzu, w państwie krzyżackim i w Polsce. By ustalić orientacyjny czas pobytu, starano się zawsze gdy to możliwe, wskazać na ślady świadczące o momencie przekroczenia Odry i o powrocie na zachód od tej rzeki.

Itinerarium było po raz pierwszy drukowane w 1993 w ostatnim numerze czasopisma trudno wówczas i tym bardziej obecnie dostępnego². Ponieważ w międzyczasie doszło sporo uzupełnień i sprostowań, uzasadnia to ponowny druk w piśmie łatwo dostępnym dla historyków Nowej Marchii.

Celem uniknięcia zbyt wielu przypisów podstawową dokumentację źródłową umieszczono w tekście głównym, z zastosowaniem skrótów bibliograficznych, jak niżej:

1 E. R y m a r, *Władcy Brandenburgii na dzisiejszych ziemiach polskich w latach 1200–1319*, Rocznik Słupski 1988-89, Słupsk 1991, s. 27-52.
2 *Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza* (37), t. XIX, z. 1, Poznań 1993, s. , s. 5-41.

a – actum

A, B, C, D, ChR, N, SB, tom, strona – *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, hrsg. A. F. R i e d e l, Berlin 1838–1869, seria A: Bd I-XXV, seria B: Bd I-VI, seria C: Bd I-III, seria D, SB: Supplementband, ChR.: Chronologischer Register, N: Namenverzeichnis Bd I-III.

Br., strona lub numer – H. B i e r, *Märkische Siegel, 1 Abt.: Die Siegel der Markgrafen und Kurfürsten von Brandenburg, 2 Th. Die Siegel der Markgrafen von Brandenburg aus dem Hause Wittelsbach 1323-1373*, Berlin 1933

C, ChR, D – zob. pod A.

d – datum

E – część, strona – R. E c k e r t, *Geschichte von Landsberg an der Warthe, Stadt und Kreis*, Landsberg 1890, Th. I-II.

FBPG – Forschungen zur Brandenburgischen und Preussischen Geschichte, Bd I: 1889- Bd 55: 1943.

G, strona – C. G a h l b e c k, *Zisterzienser und Zisterzienserinnen in der Neumark*, Berlin 2002

K, tom, strona – K. E. K l ö d e n, *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen Waldemar von Brandenburg vom Jahr 1345–1356*, Th. I-II, Berlin 1845
MPH, tom, strona – *Monumenta Poloniae Historica*. Tom 1-6, Warszawa 1960-1961

MUB, tom, numer – *Mecklenburgisches Urkundenbuch*, Bd I-XXV, Schwerin 1863–1936

N – zob. pod A.

PUB, tom, numer – *Pommersches Urkundenbuch*, Bd I-VII, Stettin 1868–1936

R, tom., strona – *Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark...* hrsg. v. K. K l e t k e, Abt.1-2, Berlin 1867–1868 (Märkische Forschungen, Bd X-XI)

S, strona – J. S c h u l t z e, *Die Mark Brandenburg*, Bd II, Berlin 1961

SB – zob. pod A.

SD, numer – E. S y s k a, *Dokumente Gorzowa Wielkopolskiego (Landsbergu) z lat 1257–1373*, Gorzów Wielkopolski–Poznań 2006

SRP, tom, strona- *Scriptores rerum Prussicarum*, hrsg. v. T. H i r s c h, M. T ö p p e n, E. S t r e h l k e, Bd I-V, Leipzig 1861–1874

T, strona – F. W. T a u b e, *Ludwig der Aeltere als Markgraf von Brandenburg 1323–1351*, Berlin 1900

UBO, tom, numer – O. G r o t e f e n d, *Geschichte des Geschlechtes von der Osten. Urkundenbuch*, Bd I-II, Stettin 1914, 1923

UBW, tom, numer lub strona – *Urkundenbuch zur Geschichte des schlossgesessenen Geschlecht der Grafen und Herren von Wedel*, hrsg. v. H. F. P. v. W e d e l, Bd I-IV, Leipzig 1885–1891.

1. LUDWIK I STARSZY 1323–1351

Król niemiecki Ludwik IV z domu Wittelsbachów, którego pozycję w Rzeszy po wyborze w 1314 r. umocniło dopiero zwycięstwo bitewne w 1322 pod Mühl-dorfem nad konkurentem, Fryderykiem austriackim, w marcu/kwietniu 1323 podczas zjazdu Rzeszy w Norymberdze powziął decyzję w sprawie losów Marchii Brandenburskiej, nadając ją jako wakujące od 1320 r. lenno Rzeszy swemu synowi Ludwikowi³, urodzonemu w 1315 r., a więc liczącemu około 8 lat. Stosowny akt kancelaryjny wystawiono w Norymberdze dopiero 24 VI 1324 r. (PUB V, nr 3775). Wittelsbachowie już w 1323 r. przystąpili do przejmowania Marchii ogarniętej chaosem po śmierci margrabiego Waldemara w 1319 r. Trzeba było wypierać stąd licznych konkurentów, zwykle sąsiadów, którzy na podstawie różnych tytułów prawnych od kilku lat rozszarpywali ją na strzępy. Na wschód od Odry, w ziemi torzymskiej usadowili się około 1322 książęta głogowscy. W Nowej Marchii od 1319 rządził Wacław IV, książę pomorski na Wołogoszczy, najpierw do lata 1320 w charakterze kuratora ostatniego Askańczyka Henryka II, potem, po jego zgonie, dopuścił do współrządów stryja Ottona I ze Szczecina, pragnąc odzyskać dla Pomorza ten teren utracony w XIII w. We wschodnich rejonach Nowej Marchii od 1320 r. Wacław i Otton natrafili na rywala w postaci króla odrodzonej Polski Władysława Łokietka, który sięgnął po Santok, Drezdenko, obszar między Drawą i Gwdą (ziemia wałecka)⁴. W obliczu wspólnego zagrożenia przez decyzje Ludwika bawarskiego z 1323 r. strona pomorska i polska od rywalizacji przeszły do współpracy umocnionej układem sojusznictwem z 1325 r. przewidującym podział Nowej Marchii wzdłuż Drawy.

A. Okres małoletniości i rządów opiekuńczych (maj 1323–maj 1333)

Do czasu uzyskania pełnoletniości margrabia Ludwik pozostawał pod opieką kuratorów. W całym tym okresie kuratorem głównym, wyznaczonym przez króla 28 VIII 1323 r. był Bertold VII hrabia Hennebergu, wcześniej z ramienia króla Henryka VII namiestnik w Czechach (1310–13), zmarły w 1340 r. Jego pobyt w Marchii udokumentowany jest w okresach: grudzień 1323–styczeń 1325 (z przerwą: maj–sierpień 1324), czerwiec–październik 1327 oraz maj 1328 r. Opuszczając Marchię w styczniu 1325 r., wyznaczył zastępców w osobach Güntera i Ulryka hrabiów Lindau-Ruppin, lenników Marchii, spokrewnionych jak sam z Wittelsbachami. Funkcję swą pełnili do 1327 r., ale jako reprezentanci brandenburskiej opozycji wobec Wettynów, nowych kuratorów z Miśni, i pieczętowali dokumenty margrabica do 1333 r. Po zawarciu umowy sukcesyjnej Wittelsbachów z Wettynami w pierwszej połowie 1327 r., kuratorem Ludwika został też Fryderyk II Poważny, margrabia Miśni od 1323 r., sam jednak do 1339 r. pozostający pod kuratelą Henryka XII Reuss von Plauen. Fryderyk odebrał hołd od stanów Marchii 15 VII

3 Ludwik używa po raz pierwszy tytułu margrabiego 4 V 1323 r., CDB B I, s. 1.

4 Więcej w tej sprawie: E. R y m a r, *Przynależność polityczna wielkopolskich ziem zanoteckich między dolną Drawą i dolną Gwdą oraz Wielenia, Czarnkowa i Ujścia w latach 1296–1368*, Roczniki Historyczne L, 1984, s. 41 n.

1327 r. W latach 1324–1333 funkcje opiekuńcze pełnił też, z upoważnienia kuratora miśnieńskiego Henryk hrabia Schwarzburg. W pierwszej połowie 1328 r. zastępcą Bertolda był Burchard V hrabia Mansfeld⁵.

1324

9, 12 X – Chojna, z kuratorem, Bertoldem hrabią henneberskim (A XIX, 186, UBW II/2, 2, A XXI, 133), widocznie dla przyjęcia hołdu miasta i rycerstwa z okolicy. Wcześniej Bertold zawierał 5 X układ z Henrykiem II Lwem, księciem meklemburskim, którego wyparto z ziemi wkrzańskiej (B II, 19) i zapewne dwór przebywał wtedy za Odrą. Z Chojny margrabia udaje się do Alt Landsbergu (19 X) i Berlina (23 X). Odrę przekraczano zapewne najpierw w Schwedt – Krajniku, potem koło Cedyni.

20. XI – Repin/Rzepin (A VII, 202). Poprzednio 18 XI w Berlinie (B II, 20) Jednak to raczej Alt- Ruppın, ośrodek hrabiów Lindow na pograniczu z Meklemburgią?

1325

3 V – Gorzów, z kuratorami, Günterem i Adolfem hr. Lindow. Potwierdza miastu prawa i przywileje, nadaje dochody z młynów (A XVIII, 377 n., zwłaszcza SD, nr 16–18), widocznie w zamian za uznanie. Poprzednio 19 IV w Prenzlau (A XXI, 136) w ziemi wkrzańskiej.

6 V – Chwarszczany nad Myślą na płn. od Kostrzyna (A XXIV, 13, SD nr 19), ośrodek dawniej komandorii templariuszy, teraz może już joannitów.

Już 19 V wszyscy przebywali w Alt-Ruppın na pograniczu z Meklemburgią (A XXI, 137).

[5 VI – Młyn „Dwukoły” rzekomo k. Myślborza⁶]

5 Zob. F. V o i g t, *Die eventuelle Belehnung des Markgrafen Friedrich von Meissen mit der Mark Brandenburg*, Märkische Forschungen 8, 1863, s. 204–212, J. H e i d e m a n n, *Graf Bertold VII von Henneberg als Verweser der Mark Brandenburg von 1323 bis 1330*, Forschungen f. deutsche Geschichte 17, 1877, s. 107–161, W. L i p p e l t, *Markgraf Ludwig d. Aeltere und Markgraf Friedrich von Meissen 1327–1335*, FBPG 5, 1892, W. F ü ß l e i n, *Die Vormünder des Markgrafen Ludwig d. Aelteren von Brandenburg 1323–1333*, FBPG 21, 108, s. 25, tenże, *Bertold VII von Henneberg*, Marburg 1908, także Br. 56 n., 115–119, S. 32 n.

6 W młynie *in loco apud duas Rotas* margrabia potwierdza przywileje miasta Myślbórz w obecności Wedlów, rycerzy z Nowej Marchii (A XVIII, 445 n.). Młyn ten (tyle co Zweiraden, „Dwukoły”) lokalizowano zwykle w Puszczy Golińskiej, (H. B e r g h a u s, *Landbuch der Mark Brandenburg... in der Mitte des 19. Jahrhundert*, Brandenburg 1856, Bd III, s. 370, G. W. R a u m e r, *Die Neumark Brandenburg im Jahre 1337 oder Markgraf Ludwig des Aelteren Neumärkisches Landbuch...*, Berlin 1837, s. 27, F. W. B a r t h o l d, *Geschichte von Rügen und Pommern*, Bd II, Hamburg 1840, s. 570, R 31, 80, 100, E, 31 i jeszcze J. Z d r e n k a, *Polityka zagraniczna książąt szczecińskich w latach 1295–1411*, Słupsk 1987, s. 50), identyfikując z młynem *Marggreven Mole* 1344, *molendinum situm in merica prope Golin, quam dicitur Marggrafen Mole* 1350, *Heyde Mole de dar iz geheten des Marggraven Mole* 1425 (A XXIV, 33, XVIII, 461, 419), późniejszym Heidemühle koło Golina na pld.-wsch. od Myślborza, do którego nawiązała osada Heidenmühle, dziś Trzcinięc. Wprawdzie kwestię komplikuje przywilej dla Myślborza z 1316 r., w sprawie prawa założenia trzeciego koła w jego młynie miejskim (A XVIII, 444), bowiem do tego czasu rzeczywiście istniał tam młyn *duas Rotas*, ale nie był on i tak identyczny z Margrabskim Młynem k. Golina To jednak Zweiraden koło Vierraden („Czworokoły”) w ziemi wkrzańskiej na pograniczu pomorsko-brandenburskim, zob. w tej sprawie H. K r a b o, *Zweiraden*, FBPG 38, 1926, s. 129–132. Tam więc (*circa molendinum quod vocatur ad duas Rotas*) margrabia Konrad zawierał w 1278 układ z Barnimem I pomorskim, PUB II, nr 1096, w *prope duas Rotas* w 1315 margrabia Waldemar sprzedawał Ot-

1326

W początkach lutego w okolice Frankfurtu, według tradycji lokalnej, nawet w okolice Bernau i Prenzlau wdarły się wojska polsko-litewskie wysłane przez króla polskiego Władysława Łokietka sprzymierzonego z książętami pomorskimi. Spłądrowano na pewno Nową Marchię, w tym pięć klasztorów cysterskich, męskich i żeńskich⁷. Margrabia przebywał 9 i 13 II w Ruppin (A IV, 394, IX, 28) w Przegnicy. Odpowiedzią był, jak się zdaje, wkrótce odwetowy najazd brandenburski na terytorium pomorskie:

25 III (dwa dni po Wielkanocy) – Majątki cystersów kołbackich w **Wysokiej Gryfńskiej, Glinnej, Starym Czarnowie, Dębinie i „Ladebow”** zostają spalone przez (Güntera) hr. Lindow oraz ród Wedlów z Krępcewa i Krzywnicy⁸. Udział margrabiego raczej pewny, bo :

30 III – w **Trzciesku** ród rycerski Brederlowów z Derczewa k. Lipian składa Ludwikowi hołd lenny, zobowiązując się do otwierania mu swego zamku tamże na każde żądanie (A XXIV, 13). Przybycie Brederlowów do miasta Trzcieska, z którym nic wspólnego nie mieli, jak i wcześniejsza niszczycielska wyprawa na dobra kołbackie pod Szczecinem, przemawia za obecnością margrabiego. Był tu Günter hr. Lindow i protonotariusz margrabiego – Herman von Lüchow.

ok. 8 IV (bo 14 dni po najeździe z 25 III) – Wedlowie spalili grangię cystersów kołbackich w Gardzicy⁹ (zaginiona w obecnej gm. Warnice, pld. od Stargardu). Udział margrabiego – możliwy. 11 IV był w Prenzlau (A XXI, 138).

[**28 VI** – **Gorzów**¹⁰ ?]

30 VI – miasto **Sulęcín** składa hołd margrabiemu (A XIX, 120) zapewne w jego obecności.

25 VIII – Zapewne **Nowielin**, bo na granicy pomorsko-brandenburskiej między Pyrzycami i Lipianami (*uppe de schede tuischen Leppen unde Pyritz*), gdzie często dochodziło do spotkań na szczeblu państwowym – margrabia zatwierdza układ

tonowi I szczecińskiemu ziemię pełczycką, PUB V, nr 2967, w *Tweenraden* w 1316 tenże zarzącał Barnimowi III szczecińskiemu Elżbietę wrocławską, PUB V, nr 3018. Również dyplom z 5 VI 1325 r. wystawiono w *Zweiraden*, gdyż margrabia po pobycie na pograniczu z Meklemburgią 30 V był w *Perlebergu*, 31 V w *Kyritz* (A I, 135, XXV, 13) w Przegnicy, 3 VI we wsi *Gaudenitz*, 10 VI w *Prenzlau* (B II, 25, A XXI, 20) w ziemi wkrzańskiej. Zresztą świadkami czynności są też rycerze wkrzańscy, *Dietrich v. Kerkow* i *Burchard v. Butz*. Nie przekonuje argument, że na Nową Marchię wskazuje przechowywanie dokumentu w archiwum miejskim w *Myślborzu* (E I, 31), gdyż było to właściwe miejsce przechowania skoro akt dotyczy *Myślborza*.

7 Zob. E. R y m a r, *Polsko-litewska wyprawa zbrojna do Marchii Brandenburskiej w 1326 r.*, *Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny* 2000 nr 7/1, s. 21- 44

8 *Annales Colbacenses*, w: PUB I, s. 487.

9 *Annales Colbacenses*, w: PUB I, s. 487.

10 W obecności regenta, hrabiego Lindow, margrabia potwierdza cystersom kołbackim posiadłości ich filii w *Mironicach k. Gorzowa* i rozstrzyga spory *Gorzowa* z wieśniakami z *Łupowa* (A XVIII, s. 379). Datacja niepełna: *MCCC...VI* pasuje tylko do 1326 ze względu na listę świadków, a zresztą *Ludwik 28 VI 1336 r.* był w saskiej *Wittenberdze*, zaś w 1346 r. przebywał również poza Marchią. Ze względu na pieczęć i tytułaturę (*Carintiae dux*) dyplom uznano za falsyfikat (GZ s. 294) sporządzony ręką z XIV w. (Br. 121), może odwołujący się na podstawie notatek klasztornych do czynności faktycznie zaistniałej w 1326 r. Nadanie mogło być zadoścuczynieniem margrabiego do wiosenny najazd na dobra cysterskie. Do tego możliwy był przejazd z *Gorzowa* do *Sulęcina* gdzie margrabia przebywał już dwa dni później.

z książętami pomorskimi zawarty w jego imieniu przez Ulryka hr. Lindow (PUB VII, nr 4219). Na 8 IX ustalono termin rokowań rozjemców w Stargardzie i Myśliborzu i spotkanie władców:

14 lub 30 IX między Pyrzycami i Lipianami dla ratyfikacji układu z księstwem pomorskim. Margrabia z Günterem hr. Lindow 8 IX w Michel czyni nadanie dla miasta Prenzlau (Br. s. 293, nr 32), a 22 IX przebywał w Ruppin (A VI, 26), więc do planowanego spotkania nie doszło, a spór w 1327 r. oddano pod arbitraż wielkiego mistrza Krzyżaków (PUB VII, nr 4292).

1328

5 II – Myślibórz. Tu miasto Pełczyce, dotąd pod władzą książąt pomorskich, składa hołd margrabiemu, przy czym obecny regent Burchard hr. Mansfeld (A XVIII, 75: 4 II), a więc i długi pobyt Ludwika w Myśliborzu pewny, zwłaszcza mając na względzie jego czynności w dniach następnych. Ziemia pełczycka po 1323 najwyraźniej okupowana przez ród Wedłów mający wielkie roszczenia finansowe wobec książąt szczecińskich po wysiłku zbrojnym z lat 1320-1323. Pełczyce zatem przez Wedłów zostały skłonięne do tego hołdu.

15 II Myślibórz (A XVIII, 24), **19-20 II** tamże z hr. Burchardem z Mansfeldu (A XXIV, 14, PUB VII, nr 4368), **22 II** tamże *in cathedra Sancti Petri*, czyli w kościele kolegiackim (PUB VII, nr 4369). Trwały tam wówczas rokowania pomorsko-brandenburskie.

24 II – Nowielin na granicy z księstwem szczecińskim pod Pyrzycami – Hrabia Burchard zapewnia książąt pomorskich o woli dotrzymania układu zawartego z nimi przez margrabię, hrabiów Lindow i Bertolda henneberskiego (PUB VII, nr 4370). Margrabia 13 III był w Pritzwalk (MUB VII, nr 4905) w Przegnicy.

[**15 VIII – Gorzów ?**] Margrabia w obecności regenta, hrabiego Lindow, potwierdza cystersom kołbackjim posiadłości filii klasztornej w Mironicach k. Gorzowa (A XVIII, 381, PUB VII, nr 4409).¹¹

1329

(**przed 29 X w Nowej Marchii?**) – Tego dnia Władysław Łokietek w Krakowie ratyfikował polsko-brandenburski trzyletni układ rozejmowy zawarty z margrabią przez Wincentego z Szamotuł (z rodu Nałęczów), wojewodę poznańskiego i starostę generalnego Wielkopolski (B II, 60). Wincenty odbył więc wcześniej w Nowej Marchii rozmowy z margrabią lub raczej z regencją. W takim razie chodzi o wielce diskutowany układ gorzowski Wincentego oraz jego braci zawarty z wójtami czy starostami (*capitanei*) Nowej Marchii, Hassonem von Wedel i Betkinem v. der Osten, datowany za późniejszym odpisem z oryginału zwykle na 18 VIII 1331, w istocie posiadający widocznie datę 20 VIII 1329 (A VI, 59), kończący odbudowę Nowej Marchii w jej askańskich granicach, bo układem tym Polacy wycofują się

11 Świadcowie jak na dokumencie z datą 28 VI 1326 (zob. wyżej). Pieczęć, tytułatura i świadkowie skłaniają do uznania dyplomu za fałszykat z XIV w. Margrabia nie mógł wówczas przebywać w Gorzowie, gdyż 14-15 VIII był w Strausbergu w ziemi barnimskiej (A II, 272, XX, 139). Niektórzy jednak sadzą, że dokument wystawił hrabia Lindow i dostrzegają w tym przejaw jego opozycji wobec nowej regencji wyznaczonej przez króla Ludwika.

poza linię Gwdy i dolnej Noteci¹². Margrabia 18 X i 11 XI przebywał w Liebenwalde (A XXIII, 25, XIII, 244).

1330

29 I – W lesie koło młyna „Dwukoły” (*uppe heiden vor den Twen raden*) rzekomo k. Myślborza¹³.

W początkach kwietnia cesarz Ludwik wezwał syna do Bawarii. Ostatni ślad pobytu Ludwika I w Marchii pochodzi z 12 kwietnia (A XIII, 23, Br. 170 n.). Władze w Marchii sprawują od tej pory regencji, w Nowej Marchii jak wcześniej wójtowie Hasso von Wedel i Betkin v. der Osten. W tym czasie dochodzi 1 VIII 1332 do wielkiej bitwy Barnima III szczecińskiego z wojskami Wedlów, zapewne gdzieś na pograniczu Pomorza z Nową Marchią¹⁴.

B. Osobiste rządy Ludwika I: maj 1333 – 1347

Po osiągnięciu 18 lat Ludwik 17 V 1333 r. zostaje ogłoszony przez ojca pełnoletnim (Br. 23). W Norymberdze był jeszcze 26 V (Br. s. 295, nr 49), a może już 1 VI w Berlinie (MUB VIII, nr 5426)¹⁵, na pewno zaś 10 VI w Strausbergu (A XII, 71). Zarządza krajem przy pomocy starostów generalnych: Jana v. Buch w latach (1333) 1335–1340¹⁶, Güntera v. Schwarzburg 1342–1344, Jana v. Zollern, burgrabiego Norymbergii 1345–1346, Fryderyka v. Lochen od 1347 (S 58, 61), stąd nadal nie mamy pewności, czy zawsze miejsca wystawienia dokumentów były miejscami postoju margrabiego czy tylko tych starostów. Wkrótce po przybyciu do Marchii Ludwik udał się do Nowej Marchii.

1333

25 VI – Lipiany (A XVIII, 448) i tu **28 VI** zawiera układ pokojowy z książętami szczecińskimi, zapośredniczony przez Rudolfa księcia saskiego (PUB VII, nr 5073-4).

30 VI – Gorzów (UBO I, nr 441). Pobyt w Nowej Marchii w dniach następnych raczej pewny, gdyż pacyfikuje stosunki z opozycją rodu Wedlów i innego rycerstwa:

8 VII – w Choszcznie – klan rodzinny Wedlów składa uroczyste zobowiązanie wiernych służb margrabiemu przeciw każdemu (A XVIII, 104)¹⁷.

21 VII – bez miejsca – margrabia nadaje Brederlowom z Derczewa dochód w No-

12 Zob. więcej E. R y m a r, *Przynależność*, s. 57 n.

13 Rozejm z książętami szczecińskimi (PUB VII, nr 4546). margrabia 21 I był w Zehdenick (A XVIII, 284). O identyczności młyna w wkrzańskim Zweiraden zob. wyżej przyp.6.

14 O tym szerzej ostatnio E. R y m a r, *Jedna bitwa pomorsko-brandenburska na Kremskiej Grobli (w 1412 r.) i bitwa Barnima III księcia szczecińskiego z Wedlami (w 1332 r.)*, w: *Studia z dziejów średniowiecza*, t. 14, Gdańsk 2008, s. 256 n.

15 Jednak data roczna niepewna, zob. Br. s. 296, nr 50.

16 W dokumentach z lat 1335–1339 określane przez margrabiego *secretarius noster, hauptmann und besunder heimlicher capitaneus noster; capitaneus noster generalis*. Od 1341 r. Gerhard Wolf jako *iudex generalis curie* (Hofrichter), zob. S. 58, przyp. 20.

17 Więcej zob. E. R y m a r, *Jedna bitwa pomorsko-brandenburska*, w: *Kaci, święci, templariusze*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2008, s. 227-263.

wielinie (A XXIV, 15)¹⁸, jednak tego dnia był już w Berlinie (A IX, 30). Zapewne więc w okresie między **30 VI a 20 VII, przebywając we wschodnich rejonach Nowej Marchii**, zawarł z Polską rozejm na dwa lata, poczynając od 25 VII, ratyfikowany przez króla Kazimierza Wielkiego w Poznaniu 31 VII (KDW II, nr 1126, B II, 76). Obecność margrabiego w Poznaniu tego dnia nie znajduje potwierdzenia¹⁹, skoro jego rewersał układu nie jest znany, a 21 VII był w Berlinie, 26 VII w Prenzlau, gdzie rozliczał się z Ostenami z zarządzania wójtostwem w Strzelcach (A XVIII, 285). W Prenzlau był też 11 VIII (A XXIV, 15). Układ zawarto zapewne **w Dobięgniewie lub Strzelcach**, skoro 22 VII Ludwik nadaje braciom Reinecke i Marcinowi Polen, mieszczanom ze Strzelec, lenno we wsi Gardzko oraz zwalnia Dobięgniew na cztery lata z orbedy z powodu szkód miasta poniesionych w czasie najazdu polskiego (A XVIII, 285).

27–30 IX – Istnieje duże prawdopodobieństwo pobytu w tych dniach **w Nowej Marchii**; 27 IX przebywał we Frankfurcie, czyniąc nadania dla Horkerów z okolicy Gorzowa (A XXIV, 20, E II, 57, SD nr 21 na podstawie oryginału w archiwum gorzowskim); 29 IX rozstrzygał spory miasta Recza z tamtejszymi cysterkami w otoczeniu księcia Rudolfa saskiego, licznych Wedłów oraz Güntera v. Güntersberg (A XVIII, 12), mającego lenna w okolicy Recza. Może margrabia dokonał tej czynności **w Reczu** (T 57, p.3). Już 1 X przebywa w Seelow na zachód od Kostrzyna, a 2 X w Münchebergu, czyniąc nadania dla Dobrogosta z Szamotuł w okolicy Gorzowa (A XIX, 12, XXIV, 15 n.). Czynności prawne przemawiają za podróżą ze wschodu na zachód.

1334

Rzepin (*in civitate Reppin*) w ziemi torzymskiej (?) – Margrabia nadaje 4 łany w Kamieniu k. Gorzowa Ludekinowi v. Malnow (A XXIV, 21). Dokument przechowywany w matrykule wójtostwa gorzowskiego, zatem miejscem pobytu chyba nie było miasto Ruppin w hrabstwie Lindow. Dokument bez daty dziennej, wystawiony może przed Wielkanocą (27 III).

30 III – Chojna (A XXIV, 20). Poprzednio 20 III w Berlinie (A IV, 50). Już 6 IV za Odrą (A IX, 31), 8 IV w Berlinie (A IV, 2).

Od początków maja do początków listopada Ludwik przebywał w południowych Niemczech (K I, 448). Jego radcy, m. in. nadstolnik Nowej Marchii Otto v. Ileburg, przebywali 13 VII w **Dankowie** (A XVIII, 34). Z końcem roku, wobec upływu rozejmu z Polską, Ludwik miał się spotkać z Kazimierzem Wielkim. W związku z tym 7 XII Kazimierz, przebywając w Poznaniu oferuje mu i świcie glejt na przejazd do Poznania lub innej miejscowości w Polsce oraz na drogę powrotną do Strzelec w terminie do 9 II 1335 r. (KDW II, nr 1141). Ludwik spędza drugą połowę grudnia w Starej Marchii: Arneburg 15 XII, Kyritz 22 XII (A XVI, 323, XVII, 483).

18 Z tego dnia pochodzą też liczne inne nadania dla rycerstwa z Nowej Marchii, zob. A. Cz a c h a r o w s k i, *Społeczne i polityczne siły w walce o Nowa Marchię w latach 1319–1373 ze szczególnym uwzględnieniem roli możnowładztwa nowomarchijskiego*, Toruń 1968, s. 117 n.

19 Tak jednak W. F ü ß l e i n, dz. cyt., s. 34, przyp. 3, przeciw czemu S. Z a j a c z k o w s k i, *Polska a Wittelsbachowie w pierwszej połowie XIV wieku*, Lwów 1934, s. 82 i przyp. 149.

1335

Do planowanego spotkania z Kazimierzem Wielkim może doszło. Król przebywa w Poznaniu 3-6 I (KDW II nr 1142-3), Ludwik 4, 12, 13, 15 I w Spandau (A III, 367, XIII, 322, III, 367, XIII, 24), nie można jednak wykluczyć spotkania w **Poznaniu między 25 XII 1334 a 2 I 1335**²⁰.

20 VI – Chojna (?) – Pełnomocnicy Ludwika zawierają układ wstępny z delegacją polską w sprawie małżeństwa młodszego brata margrabiego, Ludwika Rzymskiego z Elżbietą córką Kazimierza Wielkiego, urodzoną w latach 1326–1334. Termin zaślubin ustalono na 29 IX 1338 w Poznaniu (B II, 100, bez miejsca).²¹ W układzie frankfurckim z 16 V 1335 r. w sprawie powyższego małżeństwa ustalono, że 23 VI król Polski przybędzie do Wielenia nad Notecią a Ludwik Starszy do Dobiegniewa i 24 VI spotkają się na granicy celem kontynuowania rokowań (B II, 99). Uwzględniając powyższe, pobyt margrabiego w Chojnie 20 VI był możliwy.

Do spotkania z Kazimierzem Wielkim na granicy zapewne nie doszło²². Nie można jednak wykluczyć pobytu Ludwika **23 VI w Dobiegniewie** i powrotu do Chojny wobec nieprzybycia króla na spotkanie.

24-25 VI Chojna (A XVIII, 450, XIX, 197) – Stąd udał się do Berlina, gdzie był już 29 VI (A XVI, 485).

W układzie chojeńskim z 20 VI ustalono, że margrabia 8 IX spotka się z królem Kazimierzem między Wieleniem a **Dobiegniewem** celem jego ratyfikacji. Margrabia mógł tam być w dniach **8-12 IX**. Kazimierz do Wielenia jednak nie przybył i 17 IX usprawiedliwił się listem slany m w Wiślicy (B II, 102). Wkrótce upadł projekt małżeństwa Ludwika Rzymskiego z Elżbietą, która już 19 listopada tego roku została zaręczona z Janem, księciem dolnobawarskim, wnukiem króla czeskiego Jana²³.

12 IX Myślubórz (A I, 63, XVIII, 105, 452, lecz tu data 5 IX chociaż obydwa dokumenty datowane: *feria IIIa infra octavam nativitatis beate virginis*). Prawie pewny jest dłuższy pobyt Ludwika około tego czasu w Nowej Marchii, bowiem:

20 IX (bez miejsca) w towarzystwie biskupa kamieńskiego i Wedlów nadawał Jagowom i Uchtenhagenom zamek Santok oraz dobra w ziemiach chojeńskiej i gorzowskiej (A XVIII, 382=3). Sądzi się, że około tego czasu margrabia przez układy

20 Nie wykluczali spotkania H. P a s z k i e w i c z, *Ze studiów nad polityką krzyżacką Kazimierza Wielkiego*, Przegląd Hist. 25, 1925, s. 201, przyp.4, S. Z a j ą c z k o w s k i, dz. cyt., s. 83. Duże wątpliwości miał A. C z a c h a r o w s k i, dz. cyt., s. 118, bowiem dopiero 18 V 1335 nowy układ z Brandenburgią we Frankfurcie zawarł wojewoda poznański Mikołaj z Biechowa (B II, 99). Jedno drugiego nie wyklucza.

21 R I, 121 podaje *Nurenberg*, tj. Insko (Nörenberg) lub Norymberga (Nürnberg) jako miejsca wystawienia, jednak Chojna (Königsberg) w całej literaturze. Zdaniem T a u b e g o margrabia prowadził tam rokowania osobiście (s. 63), czemu zdaniem S. Z a j ą c z k o w s k i e g o przeczy zwrot o jego przedstawicielach i delegacji polskiej (*nos placitatores supradicta domini regis, cum placitatoribus dominis marchionis*) w osobach wojewody poznańskiego Mikołaja z Biechowa i kasztelana poznańskiego Jarosława z Iwna (dz. cyt., s. 86) Podobnie już O. B a l z e r, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 393.

22 Tak S. Z a j ą c z k o w s k i, dz. cyt., s. 85, H. P a s z k o w s k i, dz. cyt., s. 198 n., A. C z a c h a r o w s k i, dz. cyt., s. 119. Sadzą, że przyczyną było wznowienie około tego czasu przez Kazimierza rozmów z Luksemburgami.

23 K. J a s i ń s k i, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań/Wrocław 2001, s. 192.

z Polską odzyskał Santok utracony skutkiem wyprawy polsko-litewskiej z 1326 r. Ponieważ w przywileju dla Jagowów i Uchtenhagenów mowa o zamku i o prawie rycerzy do dochodów z połowy komory celnej, sądzi się, iż wówczas były w Santoku nadal dwa zamki, z których jeden nadal należał do Polski (E 45). Może rzeczywiście margrabia wówczas Santok odzyskał, ale mało prawdopodobne jest zrzeczenie się go przez Polskę, zaś wiadomość o zdobyciu zamku przez Polaków w 1326 r. pochodzi ze źródeł bardzo późnych (E II, 66).

Już 26 IX Ludwik był w Berlinie (A I, 63), od końca października w południowych Niemczech. Powraca w grudniu, 8 XII jest w Berlinie (A XII, 490). Już w listopadzie Elżbieta, córka Kazimierza Wielkiego, zaręczona Janowi dolnobawarskiemu, zatem nieaktualne stały się polskie plany małżeńskie Ludwika Rzymskiego

1336

Ludwik udaje się do Prus i pod wodzą wielkiego mistrza krzyżackiego bierze udział w krzyżackiej **wyprawie na Żmudź**. Około **25 II** oblegano gród Popielany czy Piliany (Pillenen) w ziemi Troppen²⁴ w rejonie Kowna między Bejsagdą a Kiejdanami (SRP III, 72, przyp. 2, II, 7 przyp. 3, s. 488, przyp. 250). Z Prus margrabia **powraca** Drogą Margrabiów zapewne przez **Kalisz i Dobiegniew**, bowiem 24 III, już we Frankfurcie, zwalniał Kalisz na trzy lata z podatków oraz zatwierdzał pewną fundację mieszczan z Dobiegniewa (A XVIII, 106, 286). Reminiscencje tej wyprawy znalazły się zapewne w wileńskim układzie Kazimierza Wielkiego z Wittelsbachami z 26 X 1338 r.²⁵

1338

[**6 X Cedynia, Chojna?**] Sprzedaje (bez daty dziennej) cysterkom z Cedyni dochód w Naroście (C XIX, 73), a 6 X 133[8] czyni nadanie dochodu z pól miejskich ołtarzowi w Chojnie (A XIX 200 z datą 6 X 1337, ale wśród dokumentów z 1338), z identyczną listą świadków, zatem obydwie dokumenty do 6 X 1338 należą (G 371, p. 172). Poprzednio margrabia 20 IX w Torgelow w ziemi wkrzańskiej (A XXIV, 26). **7 X Choszczno** (A XVIII, 221).

10 X Myślibórz (A XVIII, 12, 288).

12 X Chojna, z bratem Stefanem, który przybył z Bawarii jako ewentualny następca dla odebrania hołdu stanów krajowych (A XXIV, 26-7, XVIII, 112). Stefan II Starszy bawarski, urodzony zapewne w 1319 r., posiadał prawa do Brandenburgii na podstawie decyzji ojca i układu rodzinnego z 14 VI 1334 r. Układ przewidywał, iż w przyszłości Ludwik Starszy będzie głównym spadkobiercą króla w dobrach rodowych. Dopiero po układzie sukcesyjnym Ludwika Starszego z braćmi

24 *Franciscani Thorunensis Annales Prussica*, SRP III, 72, Wigand z Marburga, *Kronika*, rozdz. 20, tamże s. 20, 488-490, *Annales Expeditionis Prussici 1233-1414*, tamże, III, s. 9, J. D ł u g o s z, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, księga IX, Warszawa 1975, s. 240. Data (dzień św. Mateusza, tj. 24 II) według kanonika sambijskiego, SRP I, s. 283, 288. zob. też W. P a r a v i c i n i, *Die Preussenreisen des Europäischen Adels*. Teil II, Sigmaringen 1995, s. 24. Podczas wyprawy założono zamek Marienburg u ujścia Dubissy.

25 Zabroniono Kazimierzowi podejmowania wrogich kroków przeciwko poddanym margrabię: *et ne persone extere terminos nostros aut ipsorum nisi via peregrinationis contra Lythwanos intendere proficisci in ipsius amici nostri prenotati despendium pertranseant aut tacturam*, zob. A. C z a c h a r o w s k i, dz. cyt., s. 125, przyp. 161 i SRP II, s. 7. Być może Ludwik podczas swej podróży doznał jakichś przykrości od Polaków.

w czerwcu 1338 r. (B II, 120) Stefan odebrał hołd stanów Marchii w Eberswalde i w tym też celu przybył z bratem do Nowej Marchii. Hołd w tym czasie odbierał także w **Gorzowie** (A IX, 36). Tytułu margrabiego używał do 1342 r.

16 X – Według frankfurckiego projektu cesarza Ludwika z 15 IX, tego dnia między Wieleniem a Dobiegniewem miały się odbyć rokowania Polski z Wittelsbachami, m. in. znów w sprawie małżeństwa syna cesarza (Ludwika Rzymskiego) z córką Kazimierza Wielkiego (Elżbietą lub Kunegundą), w których cesarza mieli reprezentować syn Ludwik Starszy i księżę saski Rudolf (B II, 139). Do spotkania w tym terminie chyba nie doszło, skoro 17 X margrabia był w Berlinie (B II, 140).

26 XI Wieleń nad Notecią – Zawarto tu pokój polsko-brandenburski²⁶. Ludwik 18 XI przebywał w Berlinie (A I, 371). Zgłoszono możliwość działania króla przez pełnomocników²⁷, chyba przesadnie skoro król 13 XII przebywał w Poznaniu (KDW II nr 1188). Ludwik zapewne, powracając z Wielenia, wystawiał na terenie Nowej Marchii dokumenty bez miejsca i dat dziennych, dotyczące rodu Wedłów w Myśliborzu i Chojnie (A XVIII, 113), Brederłowów w lasach między wioskami Rów i Golczew k. Trzcianka (A XXIV, 28), co by może wyznaczało trasę powrotu. **2 XII Chojna** (A XXIV, 28). Przez przejście na Odrze w Krajniku udał się do ziemi wrzańskiej, 8 XII był w Pasewalku (A XVIII, 112).

1339

W styczniu margrabia udaje się do południowych Niemiec, do marca przebywa w obozie Edwarda III, króla angielskiego prowadzącego wojnę z Francją.

(?) **27 V Pyrzyce** – Układ Ludwika z księżętami szczecińskimi Ottonem I i Barnimem III, dotyczący wypełnienia przez stany ich księstwa zobowiązań w sprawie złożenia hołdu lennego margrabiemu jako ewentualnemu sukcesorowi wedle postanowień układu frankfurckiego z 1338 r. Znany jest tylko dokument wystawiony przez stronę pomorską w obecności hr. Schwarzburga Jana v. Buch i innych panów brandenburskich (B II, 1433). Ponieważ w układzie mówi się tylko o zbuntowanych miastach Szczecin, Gryfino, Goleniów, z którymi układające się strony zobowiązały się rozprawić, może to oznaczać, iż krótko wcześniej Pyrzyce, wcześniej też jako zbuntowane wymieniane, zostały zdobyte przez wojska księżęce i brandenburskie²⁸.

1 VI Koźuchów na Śląsku – Układ rozejmowy z księżętami głogowskimi (B II, 143). Znany dokument wystawiony przez księząt głogowskich i to bez podania świadków, dlatego trudno stwierdzić obecność Ludwika, który 5 VI czynił nadanie (bez miejsca) dla Kopkina v. Woltersdorf, a 7 VI przebywał w Berlinie (A XI, 307, XII, 292). W sierpniu znów pociągnął z pomocą Edwardowi angielskiemu i brał udział w jego wyprawie na Paryż (K I, 8-10).

1340

W nieznanym bliżej czasie zapewne przebywał w Nowej Marchii **Stefan bawarski**, gdyż tego roku Ludwik ratyfikował układ zapośredniczony przez brata i któregoś

26 Dokument Kazimierza zob. A. C z a c h a r o w s k i, dz. cyt., s. 164 n. i przyp. 161.

27 A. G a s i o r o w s k i, *Itinerarium króla Kazimierza Wielkiego. Materiały 1333–1370*, Roczniki Historyczne LXIV, 1998, s. 181.

28 J. Z d r e n k a, *Polityka zagraniczna księząt szczecińskich w latach 1295–1411*, Słupsk 1985, s. 119.

z Wedlów, kończący spory biskupa kamieńskiego z braćmi Rhöden, których ojciec został zabity przez poddanych biskupa kamieńskiego (UBW II/2, s. 70). Rod Rhöden z Runowa i Winnik koło Węgorzyna był lennikiem Wedlów z Mielna (np. w 1374). Ludwik w dokumencie bez daty dziennej i miejsca nadał tego roku przywilej sądowy dla miast Nowej Marchii (A XXIV, 30).

1341

29 I Myślībórz (A XVIII, 15, 289). Ludwik 20 I był w Berlinie (A XII, 419).

22 VI²⁹ Dobiegniew (A XVIII, 117: *Wolenberg*, co ze względu na przedmiot czynności – nadanie Wedlom części ziemi bytyńskiej nad Drawą – oznacza Dobiegniew, wówczas Woldenberg).

8, 9, 13 IX Myślībórz (A XXIV, 31-2, XVIII, 454). Już 15 IX przebywa w *Bryzeen* (A VI, 68), chyba więc w Brietzen, mieście na terenie Zauche za Odrą.

1 XI (**Myślībórz**) – nadaje wieś Brunken kolegiacie myślīborskiej (A XVIII, 455).³⁰

30 XI Chojna (A XIX, 203). Sądzi się, że margrabia przebywał w Marchii tylko do początku listopada (Br. 174), co by wymuszało kwestionowanie datacji tego dyplomu. Może więc dopiero w grudniu Ludwik udał się do Bawarii?

1342

W Bawarii przebywa 26 I (Br. 174), potem w Tyrolu, gdzie 10 II odbył się jego ślub z Małgorzatą, dziedziczką hrabstwa, i przebywa tam do końca roku. Potem pozostaje przy ojcu w Bawarii (Br. 174, K I, 14). Jego zastępcami w Marchii byli wówczas: Günter hr. ze Schwarzburga, ochmistrz Henryk v. Reibach i starosta Jan v. Buch. Nową Marchią zarządzał wójt Albert v. Wolfstein.

1343

2 I (Gorzów) – Jakoby tutaj wystawia przywilej dla tamtejszych mieszczan (A XVIII, 394, PUB XI, nr 6102, UBO I, nr 523, R I, 158, E 47, SD nr 32)³¹. Margrabia przybył do Marchii z końcem kwietnia.

2 V Danków. Poprzednio 27-28 IV w Mittenwalde (Br 180).

10-11 IX Myślībórz³².

3 (2) XII Staw koło Myślīborza (A XII, 295, N: 2 XII). Poprzednio 25 XI w Nauen (A VII, 126), a 18 XII w Stendalu (A XV, 114).

29 Dokument datowany: *feria sexta proxima ante Petri et Pauli*, zatem nie był to 29 VI (jak R I, 154).

30 Jego pobyt w Myślībórz (R I, 156) nie był możliwy, bowiem *datum ut supra* musi się odnosić do Szpandawy, w której był tego dnia (A XXIII, 35).

31 Mimo daty (*MCCCLIII in crastino circumsionis domini*) dokument odnosi się do 1 I 1350 r. (Br. 299, nr 79 na podstawie oryginału w archiwum Gorzowa). Przemawia za tym data roczna na raturze, świadkowie i miejsce dokumentu w registraturze nowomarchijskiej (w tzw. Codex Wedel, fol. 62) obok dyplomu z 1 I 1350 r. Pełną dokumentację wraz z dyskusją wokół tej datacji zestawia SD nr 32, umieszczając jednak dyplom pod 2 I 1343!

32 R. I, 159, UBO I, nr 526: 10 lub 11 IX, Br. 211: 11 IX zarazem identyfikując z dokumentem jakoby wystawionym 26 I 1348 r. (K I, 175). Datacja: *quarta feria ante exaltationem Sancte Crucis*. Podawano błędnie Frankfurt jako miejsce wystawienia (A XIII, 325). W 1348 rada Frankfurtu transumowała jednak ów dokument.

1344

26 I (Myślubórz) – Nadaje dochody w Trzcińsku i Kostrzynie synowi swego wójta w Nowej Marchii Alberta v. Wolfstein³³.

Margrabia w drugiej połowie marca udał się do Bawarii, potem Tyrolu (Br. 180 n.), skąd powrócił z końcem grudnia, bo 31 XII wystawiał dokument a Salzwedel, d. Perleberg (A XIV, 89, Br. 182).

8 (17) VI (Gorzów) – wystawia przywilej dla mieszczan (A XVIII, 386, R I, 161, E II, 18:17 VI; N:8 VI, Br. 181 identyfikuje z A XVIII, 392: 30 XII 1348)³⁴.

9 IX (Myślubórz) – przywilej dla Żydów z Nowej Marchii (A XXIV, 35)³⁵.

1345

zima 1344/45 – Bierzwnik, o czym wspomina dokument z 3 III 1345 (A XVIII, 16, GZ 749).

5 II Myślubórz (A XVIII, 289), poprzednio 26 I w Berlinie (S. 64).

10 (11, 12) II – Gorzów (PUB XI, nr 6365: 10 II: *feria quinta ante Invocavit*, A XVIII, 118: 12 II, ChrR.: 11 II, bo dokument w odpisie z XVIII w. posiada datację *feria sexta ante Invocavit*, jednak identyczną opatrzone dyplom a. Stendal, d. Bez-kow, A VI, 463, przy czym świadkowie są tacy sami). Ludwik 20 II był w Luckau (B II, 174).

2 (3, GZ 749) III – Myślubórz (A XVIII, 16, 387). Poprzednio 26 II we Frankfurcie (B II, 175).

3 III a. d. Danków (A XVIII, 387)³⁶.

4-5 III Dobiegniew (?)³⁷.

5 III – Danków (A XVIII, 290). Od 19 III przebywa w Spandau (A XVI, 327).

33 W CDB zamieszczono dwa identyczne dokumenty w tej sprawie, datowane 26 I w Kyritz i 14 IX w Myśluborzu (A XIX, 13-14). Identyfikując obydwu, uznano datę styczniową za właściwą (Br. 181), jednak w Myśluborzu margrabia nie mógł wtedy być, skoro 25 I wystawiał dwa dokumenty w Kyritz i to w obecności wójta Wolfsteina (A XXIV, 33, XVIII, 455), dotycząca Myśluborza, a 19 I przebywał w również odległym Hobolinie (A XIX, 206). W kopiariuszach nowomarchijskich istniały dwa identyczne „myśluborskie” przywileje dla Żydów nowomarchijskich, z datą w jednym 1344 *feria quinta post nativitatis Marie*, w drugim bez daty dziennej z adnotacją: *anno predicto*, gdy poprzedzający go dyplom pochodzi z 1341 i jak długo tylko ta matrykuła była znana, nie można było daty zmienić. A. F. Riedel wydrukował je pod 1341 r. i 1344 r., K. K l e t k e umieścił pod 13 IX 1341 i 9 IX 1344. Sprawą szczegółowo zajął się G. S e l l o, *Markgraf Ludwigs d. Alteren Neumärkisches Judenprivileg von 9. September 1344*, *Der Bär* 4, 1878, s.23, zdecydowanie opowiadając się za 9 IX 1344, za czym też W. H e i s e, *Die Juden in der Mark Brandenburg bis zum Jahre 1571*, Berlin 1932, s. 67, przyp. 58. Nie mogąc tej kwestii analizować, opowiem się za 1341, kiedy to margrabia był w Myśluborzu, podczas gdy w lecie 1344 nie przebywał w Marchii (Br. 181).

34 Także dokument berliński opatrzony datą 16 VII (A XIX, 14) jest identyczny z dokumentem opatrzonym datą 15 X, jednak należy do lat 1352-1364, gdyż wystawił go Ludwik Rzymiski (Br. 182, 160, przyp. 59).

35 Identyczny z dokumentem posiadającym datę 13 IX 1341 (A XXIV, 32, Br. 181), G. S e l l o, dz. cyt., s. 32.

36 Dokument datowany na 2 III (E, 48), chociaż wystawiony *feria quinta ante Letare*, gdy poprzedni, „myśluborski” z 2 III datowany *feria III ante Letare*.

37 Ponieważ 5 III w Dankowie margrabia obniżył miastu Dobiegniew podatki z powodu szkód spowodowanych przez dzek wrogów, P. v. N i e s s e n przyjął, że czynność prawna miała miejsce w Dobiegniewie i wiązała się ze świeżym polskim najazdem, zaś spisanie przywileju nastąpiło w Dankowie (*Geschichte der Stadt Woldenberg*, Stargard 1893, s. 32).

10 VII – Gubin (Br. 183). 30 VI i 15 VII przebywał we Frankfurcie (A IV, 143, K II, 28, 448). Margrabia prowadził wówczas działania wojenne na Dolnych Łużycach przeciwko Janowi czeskiemu (T 83). 4 VII z Berlina miał wyjeżdżać książe brunszwicki (C I, 20, K II, 449). Ludwik Rzymski I został zaręczony z Kunegundą, córką Kazimierza Wielkiego. Stosowny dokument król wystawił w Krakowie, zobowiązując się w przeciągu roku doprowadzić do zaślubin³⁸. Domysł o obecności Ludwika Starszego w Krakowie³⁹ nie ma gruntu, gdyż 31 XII 1344 i 5 I 1345 przebywał on w Perlebergu na terenie Przegnicy (A XIV, 89, XV, 120). Narzeczony przybył latem do Marchii, skąd w świcie starszego brata udał się na zaślubiny do Krakowa.

18 VII Ludwik Starszy obecny jeszcze we Frankfurcie. Stąd rozpoczęto polską podróż (A XI, 505). Droga wiodła przez **Ošno**⁴⁰, **Sulecin**, **Świebodzin**, **Sulechów**. ok. 25 VII – **Kraków**, gdzie uroczystości ślubne⁴¹. Było to małżeństwo dzieci,⁴² toteż Kunegunda nadal przebywała w Polsce, na dworze ojca.

3 VIII (*post octavam S. Jacobi*) **Kopanica nad Obrą** (A XVIII, 17)⁴³.

15 VIII – Gubin (?) – Margrabia zawiera tu układ rozejmowy z Luksemburgami (A XXIII, 36, T 84). Może w jego imieniu wystąpił tam Günther hr. Schwarzburga. 11 VIII margrabia pisał z Berlina do rajców frankfurckich prosząc o wysłanie posłów na rokowania do Gubina (A XVIII, 36), zapewne więc do Gubina się wybierał.

38 Zob. K. J a s i ń s k i, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań- Wrocław 2001, s.195 n.

39 A. C z a c h a r o w s k i, dz. cyt., s. 128.

40 W rachunkach młyńskiego folwarku margrabiego w Berlinie z lat 1342-46 czytamy o wydatkach z okazji tej podróży: *Item feria secunda et tertia post Margarethe (15-16 VII) aduocatus procurauit domino marchioni ex parte magistri curie in Vrankenvord...Item secunda feria post margarethe usque in sabbatum ante Laurenti (6 VIII) fratres, advocati cum vasallis aduocati consumserunt in reisa versus Poloniam et in reuersione XIII vasa...empta in Berlin, in Vrankenvord, in Drossin... C I, 20.*

41 Zob. K. J a s i ń s k i, dz. cyt., s. 196 n. Wedle Jana v. Winterthur, *Chronica*, wyd. F. Baechgen, [w:] *Monumenta Germaniae historica. Scriptores rerum Germanicarum. Nova series*, t. 3, Berlin 1924, s. 256, : „około św. Jakuba” (*circiter festum S. Jacobi*). Tenże również dodał, że wiosną lub latem Kazimierz Wielki wydał córkę za Ludwika Rzymskiego spodziewając się posiłków cesarskich, unieważnił jednak lub unieważnić zamierzał zaręczyny, gdy spotkał go zawód, zob. O. B a l z e r, dz. cyt., s. 396 n. Będzie zatem uzasadnione przypuszczenie, że Ludwik Starszy miał przybyć pod Kraków z posiłkami przeciwko Janowi czeskiemu, który 12-20 VII obległ Kraków, 25 lipca był już w Gliwicach, wracając do Czech. W dzień św. Jakuba (25 VII) margrabia miał wystawić dokument w Nurenberg, dlatego K. F. K l ö d e n, uważał, że margrabia z Frankfurtu przez Ošno udał się do Ińska (Nörenberg), a dopiero stąd do Poznania i Krakowa (K I, 449), nie znalazł jednak terminu krakowskiego ślubu i tylko przypuszczał, iż wyjazd mógł się wiązać z zaręczynami. Pogodzenie tych faktów nie jest obecnie możliwe. Możemy się liczyć ze źle datowanym dokumentem. skądinąd nieznanym, względnie wystawieniem go w Norymberdze na imię Ludwika Starszego.

42 Cesarz Ludwik 8 VII 1346 r. pisał o Kunegundzie jako o *unsera suns herzog Ludwiges eliche hausfraw und gemahel*, Br. 158, przyp. 53.

43 Akt datowany na 1 VIII (K I, 449), 3-9 VIII, bo na ten czas przypada oktawa św. Jakuba (O. B a l z e r, dz. cyt., s. 397), 1-6 VIII (S. Z a j ą c z k o w s k i, dz. cyt., s. 102), 6 III margrabia był już w Eberswalde.

23 IX – Poznań. Spotkanie z Kazimierzem Wielkim (UBO I, nr 537, S. 64)⁴⁴. Ludwik 11 IX był w Berlinie (A XV, 122). Powrót z Poznania do Marchii nastąpił najpóźniej 8 X, kiedy przebywa w Spandau (A I, 147) i zapewne po 26 IX, gdyż wtedy odbywał się zjazd stanów w Berlinie, na którym zastąpili go Ulryk hr. Lindau i reprezentujący Nową Marchię wójt Hasso v. Wedel (A IV, 53). 24 IX Ludwik czynił wójtem Nowej Marchii Alberta v. Wolfsteina (A XXIV, 39), a więc zapewne powracając z Poznania.

11 XI – Danków (A XIX, 74), poprzednio 1 XI w Spandau, 2 XI w Eberswalde (A XXIV, 38, K I, 451).

16 XI – Dreuzdenko (A XIX, 15). Zapewne miał tam znów spotkanie z Polakami. Już 5 XII był w Spandau (A XV, 124). Po 21 XII udaje się do Bawarii i Tyrolu (Br. 183).

1346

Zastępcą Ludwika w Marchii jako starosta jest **Jan burgrabia Norymbergii** z domu Zollernow, który w jego imieniu 23 I wystawia dokument w **Dankowie** (A XVIII, 119, Br. 187). Nową Marchią zarządza w istocie wójt Albert v. Wolfstein, który 12 I wystawiał dokument w Barlinku (B II, 177).

14 X – Gorzów (UBO I, nr 540, Br 195, A XVIII, 17). Dokument ten może uchodzić za pierwszy ślad powrotu margrabiego do Marchii⁴⁵.

1347

9 I – Danków (Br. 199). Poprzednio 5 I w Berlinie (A XVIII, 389).

14 I – villa Scetzin (A XIX, 74), czyni nadanie dla swego sokolnika za sokola dla klasztoru w Czeden (Cedyń?)⁴⁶ gdzieś poza Nową Marchią na drodze do Malborka⁴⁷, dokąd właśnie ciągnął. Już 4 XII, wysyłając posłów do wielkiego mistrza Krzyżaków po 4 tys. grzywien za Estonię, zapowiadał, że sam przybędzie teź zimy po dalsze 2 tysiące (Br. 189).

18 I – Malbork, gdzie kwituje Zakonowi Krzyżackiemu pobranie całej sumy 6 tys. grzywien za Estonię (B II, 191).

Po 18 I bierze udział w wyprawie krzyżackiej na **Litwę**.

44 S. Z a j ą c z k o w s k i, dz. cyt., s. 105 za A XXIV, s. 37 podaje datę 22 IX. Zob. uwagi A. C z a c h a r o w s k i e g o, dz. cyt., s. 129, przyp. 177, dotyczące autentyczności tego dokumentu.

45 W Norymberdze 17 VIII, Bayreuth 19 VIII (Br. 195), w Monachium przy ojcu zapewne jeszcze 7 IX, skoro w dokumencie cesarza wspomniano o jego pieczęci (Br 191, nr 16). Wprawdzie miał wystawiać dokumenty w Spandau 29 VIII i 6 IX (C I, 26, A XIII, 256), jednak jeszcze 17 IX w Tangermünde pokój z Saksonią, hr. Anhaltu i Magdeburgiem w jego imieniu zawierał burgrabia Jan (A II, 184), może również 21 IX układ z Zakonem Krzyżackim w sprawie sprzedaży Estonii (B II, 186), do tego 1 X wystawiał dokument wójt Spandau Marquard v. Loterpeck (A VI, 203: 13 I, Br. 195). Też w dokumencie gorzowskim na pierwszym miejscu wśród świadków burgrabia Jan, co przemawia za nieobecnością Ludwika.

46 Ostatnio C. Gahlbeck odnotowuje uwagę registratury odnosząc nadanie do klasztoru w *Zednig* zatem, jego zdaniem, chodziło o klasztor w Zehdenick, toteż wsi *Scetzin* wypadnie poszukiwać na zachód od Odry (*Zisterzienser*, s. 385), co nieprawdopodobne, skoro już 9 I margrabia był w Dankowie a 18 I w Malborku.

47 Wieś identyfikowana ze Stanięcinem k. Słupska (Br. 199): *Stenezin* 1281, *Stanchino* 1294, *Staneszin* 1311, *Stotzin* 1319, potem *Stantin*. Na trasie między Dankowem i Malborkiem istnieje jednak kilka innych możliwości identyfikacyjnych.

3 II a. – **Danków**, d. Berlin (K I, 145, Br. 199). Datacja zagadkowa, gdyż kronikarz odnotował powrót Ludwika do kraju w zapusty ok. 18 II. Margrabia wiódł uwięzionego „króla pogan” z kilkoma bojarami (*satrapis*), którzy z podziału między biorących w wyprawie książąt przypadli w udziale⁴⁸. Notatka kronikarska zgodna jest z pobytom Ludwika w Dankowie 18-19 II.

18-19 II Danków (K I, 145, A XXII, 139), 24 II był we Frankfurcie (A XXIV, 40).

C. Rządy starosty: marzec 1347- wrzesień 1348

Z końcem lutego po powrocie z Litwy Ludwik udaje się do południowych Niemiec: 26 II jest we Frankfurcie (A XX, 347), 27 II w Beeskow (B II, 193), 17-20 III w Norymberdze, później w Tyrolu, gdzie prowadzi wojnę z Karolem czeskim. Po śmierci ojca 11 X 1347 przebywa w Bawarii zarządzając nią wspólnie z braćmi (Br 201). Marchią zarządzał starosta generalny Fryderyk von Lochen, który wystawiał dokumenty na imię władcy⁴⁹.

14 X – a. **Myślībórz**, d. Berlin (A XVIII, 120, 391), poprzednio 5 X w Brandenburgii (A XXIV, 41).

21 X – **Myślībórz** (K I, 164, UBO I, nr 546-8), potem w Spandau 26 X (A XII, 160). W Myślīborzu też dokumenty bez daty (A XXIV, 41-3, XVIII, 110, K I, 169, Br 209). Poprzednio 13 (9?) XII (bez miejsca) wystawia dokument dla Berlina i Cölln (SB 233), zapewne w Berlinie, gdzie przebywa 6-9 XII (Br. 207).

16 XII Myślībórz – nadanie dla rycerza Boytina w Krzęcinie (XXIV, 41, UBO I, nr 531-2) Potem w Berlinie 23 XII (A IX, 371).

1348

26 I – (Myślībórz) (K I, 175), dokument należy identyfikować z czynnością z 11 IX 1343.

30 IV Myślībórz (UBO I, nr 559), poprzednio 7 III w Salzwedel (B II, 206), potem 27 V w Biesenthal (A XVIII, 391).

24 VI – (Gorzów)⁵⁰.

D. Osobiste rządy. Rozpoczęcie walk z Pseudo-Waldemarem i koalicją askańską: wrzesień 1348 – początek stycznia 1349

Margrabia za zgodą brata Stefana z powodu zadłużenia w bawarskim Ingolstadt 5 VI 1348 zastawił szwagrowi Fryderykowi margrabiemu Miśni, połowę wszystkich dochodów w Marchii i na Łużycach. Hrabia Günter ze Schwarzburga miał udać się do Marchii, by przystąpić do ściągania sumy 8500 grzywien brandenburskich srebra (B II, 209-11). Jednak do tych współrzędów z Wettynami w Marchii nie doszło, bowiem w lipcu, kiedy Ludwik przebywał w Tyrolu, w Brandenburgii wy-

48 Jan v. Wintenthur *Chronik* s. 270 Anno 1347 *circiter quadragesimo* (tj. pierwsza niedziela postu, 18 II) *marchio Brandenburgensis...rediit de Lytaonia debellatis ibidem paganis* SRP I, 283, 646, II 488, 741 oraz Br. 199, W. P a r a v i c i n i, dz. cyt., II, s. 25.

49 Margrabia nie wrócił w lipcu 137 (jak K I, 152), bowiem dokumenty berlińskie z 12-13 VII i późniejsze wystawiał Lochen (Br 203).

50 A XVIII, 392. Dokument z datą *feria III infra oct. Christi lub infra oct. corporis Christi*, umieszczony w matrykule nowomarchijskiej pomiędzy dokumentami z końca 1348 i 1 I 1349, wystawiony prawdopodobnie 30 XII, *bo octava Christi* to dzień 1 stycznia (Br. 215).

stąpił samozwaniec podający się za zmarłego w 1319 r. margrabiego Waldemara, poparty przez arcybiskupa Magdeburga, askańskich książąt saskich i hrabiów anhalckich, także innych dynastów oraz opozycję marchijską na czele z Ulrykiem hr. Lindow. Samozwanca uznał i poparł cesarz Karol IV. W połowie sierpnia Fryderyk v. Lochen utracił już całą Marchię Starą i Środkową (K I, 189 n., T 96 n.). Na wieść o tym Ludwik pośpiesznie powraca z wojskiem przez Turyngię i Łużyce, 7 IX był w Norymberdze, 9 IX w Hof n. Saal, 16 IX w Köpenick na przedpolach Berlina, w którym 20 IX przebywał Waldemar (Br. 225, A XI, 36). Stąd Ludwik wycofuje się do jeszcze wiernego Frankfurtu i do Nowej Marchii, która stanie się odtąd bazą wypadową w walce z samozwańcem i jego poplecznikami.

24 IX – Danków (A XVIII, 18, UBO I, nr 560).

25-26 IX – Barlinek (A XXIV, 44, XVIII, 78, 291).

26-27 IX – Choszczno (A XVIII, 392, UBO I, nr 568-70), także zapewne wówczas wystawił dokument bez daty dziennej *actum* Choszczno, *datum* Frankfurt (UBO I, nr 5533). Tego dnia do Barlinka przybywa z posiłkami Günter hr. Schwarzburg (K I, 223).

28 IX – Gorzów (UBO I, nr 571-2).

Po zorganizowaniu armii w Nowej Marchii, z posiłkami przybyłymi z Bawarii i Turyngii, Ludwik udaje się do Frankfurtu, gdzie przebywa 30 IX (A XXIII, 23, 38-9). Tego dnia wojska Karola IV koło Tempelburga połączyły się z wojskami meklemburskimi i pomorskimi. W dniach 2-18 X przez 9 dni cesarz oblega Ludwika we Frankfurcie. Wykorzystując oblężenie Ulryk hr. Lindow w dniach 1-12 X skłania do przejścia na stronę Samozwanca wójta północno-zachodniej Nowej Marchii Dytryka v. Brederlow z Derczewa oraz miasto Chojnę, Myślubórz, Lipiany i Trzczińsko (A XIX, 212). Ludwik 21 X nadal we Frankfurcie (K I, 252), 27-8 X w Münchebergu (K I, 252, A XVIII, 120), 28-29 X w Fürstenwalde (A XX, 137, 215). 5 XI w zamku koło wsi Bardenitz na wschód od Berlina (A IX, 37).

19 XI – Mieszkowice (Br. 229), a już 20 XI we Frankfurcie (K I, 254). Prawdopodobnie w Nowej Marchii przebywał również przed 19 XI, bo taki jednodniowy wypad na północ byłby niezrozumiały. Prawdopodobnie podjął wtedy akcję przeciw opozycji w Nowej Marchii, bo już 29 XI w kościele kolegiackim w Myślborzu wójtowie Betkin v. der Osten i Mikołaj von Sack oraz rajcy Choszczna, Gorzowa, Strzelec i Morynia, jako wierni Ludwikowi, zawarli rozejm do 6 I 1349 z rycerstwem i miastami z północno-zachodniej części kraju (A XIX, 215). Przed upływem roku Dytryk v. Brederlow porzuca sprawę Pseudo-Waldemara.

Do Marchii ponownie przybywa Ludwik Rzymiski, zapewne z posiłkami. Jego obecność daje się stwierdzić 23 XI we Frankfurcie (A XXIII, 40, 131). Zastąpił on brata, który w początkach grudnia udał się do Drezna w sprawie wyboru antykróla Güntera ze Schwarzburga (B II, 234-5)⁵¹.

(30 XII) – Gorzów (Br. 215)⁵². Poprzednio 24 XII we Frankfurcie (Br. 231).

51 Nie było go w Marchii 17 XII 1348, gdyż dokument z tego dnia (A XXIV, 42) został wystawiony w Myślborzu 3 III 1343 (Br.153, przyp. 42).

52 Po przesunięciu datacji z 24 VI, zob. przyp. 45.

1349

1 I – Barlinek (A XXIV, 46, XVIII, 79, 121).

3 I – a. Barlinek, d. Gorzów (A XII, 492), Gorzów (A XVIII, 19, 292). W dniach 4-6 I już we Frankfurcie (K I, 274, A XVIII, 293, XXIV, 47).

**E. Rządy Ludwika Rzymskiego jako namiestnika
i Fryderyka von Lochen jako starosty styczeń – listopad 1349**

Po 6 I Ludwik Starszy udaje się do południowych Niemiec celem wsparcia antykróla Güntera. 26 I jest już w Norymberdze, gdzie rozlicza się z wójtem Nowej Marchii Albertem von Wolfstein (A XXIV, 67). Ponieważ zawarte jest tam postanowienie w sprawie majątku margrabiego w *Nuremberg*, sądzono, że dokument wystawiono w Ińsku (wtedy również *Nörenberg*)⁵³. W Marchii zastępuje go 18-letni brat Ludwik Rzymski, wystawiając dokumenty na imię brata i używając własnej pieczęci. Właściwe rządy sprawuje jednak doświadczony Fryderyk von Lochen. Od lipca obaj używali pieczęci sekretnej margrabiego (Br. 243). Przeprowadzali akcję zbrojną w ziemi barnimskiej, 14 VII byli w Alt-Landsbergu, 15-16 VII w Choryniu (B II, 258, A XIII, 258).

30-31 VII Chojna (A XIX, 215, XVIII, 457). Przekonanie o oblężeniu miasta przed 30 VII (K I, 329) jest tylko domysłem. Rajcy wiernych Wittelsbachom miast Gorzów i Strzelce, 25 VII w Spandau w imieniu margrabiego w układzie ze stanami Marchii, gwarantowali dotrzymanie przez niego porozumienia (A XVIII, 19). Ludwik Rzymski był więc wówczas w okolicy, a same rokowania przyniosły w efekcie podporządkowanie się zbuntowanych miast Nowej Marchii. W następnych dniach namiestnik przybywa do Chojny i Myśliborza, by potwierdzać przywileje miejskie.

1 VIII – Myślibórz (A XIX, 216, XVIII, 393).

Między 15 VIII i 8 IX (*tuschen twen unser vrowen daghen*) wojska Ludwika Rzymskiego. śpiesząc z Nowej Marchii do Strausberga w ziemi barnimskiej na pomoc obleganemu przez Albrechta meklemburskiego królowi Waldemarowi IV duńskiemu, doznały klęski od wojsk Albrechta koło Oderbergu⁵⁴.

F. Osobiste rządy Ludwika Starszego: listopad 1349 – luty 1350

Ludwik Starszy, od 13 IX także księżę Górnej Bawarii, powrócił do kraju po 6 a przed 10 XI, gdyż tego dnia w Spandau odbył spotkanie z Waldemarem IV duńskim i Barnimem III szczecińskim (A IV, 56)⁵⁵. W Spandau też 19 XI (Br. 255, a nie 26 XI, jak A VI, 31).

29-30 XI – Chojna, z bratem i Günterem hr. Schwarzburga oraz królem Danii Waldemarem IV (A XIX, 217, XVIII, 458).

53 R I, 187, także A. C z a c h a r o w s k i, dz. cyt., s. 146 dopiero na maj 1349 przesuwają pobyt Ludwika w Bawarii.

54 D e t m a r, *Chronik*, hrsg. v. K. Koepfmann, w: *Die Chroniken der deutschen Städte*, Bd XIX, Lübeck, Bd I, Lübeck 1884, s. 518. Wbrew kronikarzowi datowano bitwę na 15-20 IX (K I, 350-2, T 116, przyp. 5).

55 Na co zwrócił uwagę J. Z d r e n k a, dz. cyt., s. 146. Wcześniej za pierwszy ślad powrotu margraha uchodził dokument wystawiony 19 XI w Spandau (Br. 255).

2 XII – a. **Chojna**, d. **Myślubórz** (A XIX, 217), tamże 4-6 XII (A XVIII, 459, XIX, 17, XVIII, 394) w towarzystwie Waldemara IV i Eryka księcia sasko-lauenburskiego⁵⁶. Stąd zapewne przez **Trzcinią** udaje się na spotkanie z Barnimem III szczecińskim, 9-12 XII przebywa w Gartz n. Odrą (A XIX, 74-5, UBO I, nr 588-92), 14 XII w Birkholz k. Łeknicy w ziemi wkrzańskiej (A XVIII, 460), skąd udają się na wschód.

16-21 XII – **Szczecin** (A XVIII, 461, XXIV, 48, XVIII, 121, B II, 265), gdzie zawiera układ sojuszniczy z Barnimem III.

po 21 XII – Z Waldemarem IV spędza Boże Narodzenie gdzieś w Nowej Marchii.

26 XII – **Drezdenko** z królem Waldemarem IV, księciem saskim Erykiem (A XII, 351)⁵⁷, najwyraźniej w celu rokowań z królem Kazimierzem Wielkim. Tamże, podczas zjazdu w dniach 27-31 XII, może w Dreźnie właśnie, Kazimierz Wielki pogodził się z Ludwikiem i Barnimem III⁵⁸.

1350

1 I (?) – **Barlinek** (A XVIII, 223, XIX, 218)⁵⁹.

1 I – **Gorzów** (A XIX, 132, 218, XVIII, 20, 223, 394-5). Jeszcze tego dnia jest we Frankfurcie (A XIX, 132).

4 I – **Gorzów** (K I, 364). Poprzednio 2 I we Frankfurcie.

11 I – **Gubin** (C II, 8). Z bratem we Frankfurcie 20 I (A XXVI, 43). W dniach 2-6 II na zamku Güntera ze Schwarzburga w Spremberg margrabia prowadził rokowania z koalicją askańską (KU, 375), w dniach 7-21 III w Budziszynie z Karolem IV (K I, 380, Br. 259-261).

G. Ludwik Rzymski współrządcą. Jego osobiste rządy: luty – sierpień 1350

Podczas zjazdu w Budziszynie Ludwik Rzymski i Otton, bracia Ludwika Starszego, otrzymali Marchię w lenno od cesarza Karola IV, który porzucił sprawę Pseudo-Waldemara (B II, 279-281). Otto, urodzony w 1341 r., był nieletni, toteż tylko Ludwik Rzymski stał się współrządcą z tytułem margrabiego. Po zjeździe i odprowadzeniu cesarza do Pragi, Ludwik Starszy udaje się do Bawarii i Tyrolu, a Ludwik Rzymski w początkach marca do Marchii wraz z Erykiem sasko-lauenburskim i sprawuje rządy nadal pod opieką Fryderyka von Lochen, wystawiając dokumenty w imieniu brata (Br 263, K I, 407). Między 15 III i 8 IV przebywał we Frankfurcie (Br. 263-265), potem uczestniczył w Norymberdze w sądzie nad Pseudo-Waldemarem (K I, 430).

23 IV **Myślubórz** (A XVIII, 463). Poprzednio 24 IV, 1 V we Frankfurcie nad Odrą (K II, 7, KUU, 9).

2 V – **Choszczno** (A XVIII, 463); we Frankfurcie już znów 5-8 V (K II, 9).

56 Tylko E 52 zna pobyt margrabiego 5 XII w Gorzowie.

57 Dokument z datą *MCCCL sabbato die beato Steffani*, zatem zastosowano tu styl *a nativitate*, gdyż sobota wypadła w dzień św. Stefana w 1349, a nie w 1350 (jak CPD), zresztą tylko w 1349 r. margrabiemu mogli tam towarzyszyć Waldemar duński i Eryk saski (Br. 257).

58 K. M a l e c z y Ń s k i, *Przymierze Kazimierza Wielkiego z Danią. Prace historyczne w 30-lecie działalności profesorskiej Stanisława Zakrzewskiego*, Lwów 1934, s. 208.

59 Wnioskując z listy świadków i miejsca, P. v. N i e s e n, *Geschichte der Stadt Dramburg*, Dramburg 1897, s. 51, datował dokument (A XVIII, 223) na 1 I 1349 r.

10, 12 V – Myślībórz (A XVIII, 122, UBW III/1, 23, A XVIII, 463).

14 V – bez miejsca, wystawia przywilej dla Lipian (B II, 306) zapewne w **Myślībórz lub Lipianach**.

17 V – Myślībórz (XVIII, 122). Już 19 V we Frankfurcie⁶⁰.

29 V – Moryń (A XVIII, 395).

2 VI – Chojna (A XXIV, 51).

po **2 VI – Szczecin**, gdzie zawiera sojusz z Barnimem III (K II, 24). Stąd udaje się do Uckermünde, gdzie jest 19 VI (A XVIII, 122). Następnie podążył z Barnimem do Meklemburgii na spotkanie z królem duńskim Waldemarem IV odbyte 23 VI we Friedlandzie i do Neubrandenburga, gdzie 25 VI wszyscy spotykają się z książętami meklemburskimi (B II, 316, MUB X, nr 7089).

Stąd margrabia przez **Nową Marchię**, bowiem drogi zaodrzańskie znajdowały się w rękach wrogów, udaje się do Frankfurtu, gdzie jest 27 VII (A XVIII, 464). Następnie z sojusznikami podejmuje akcję zbrojną w Marchii Środkowej, około 1 IX oblega zamek Saarmund (K II, 26 m.).

H. Osobiste rządy obydwóch Ludwików: sierpień 1350–luty 1351

W sierpniu Ludwik Starszy z wojskiem i palatynem reńskim Ruprechtem Wittelsbachem udaje się do Brandenburgii, 1 IX jest już w obozie brata pod Saarmund (B II, 318, Br. 277), w dniach 18-29 IX oblega Bernau (Br. 279, K II, 31 n.).

22-23 IX – Barlinek (A XVII, 123: *feria quarta ante Michaelis*, a więc datowanie na 28 IX jest błędem; XIX, 18: *feria quinta ante Michaelis*, dlatego datę 25 IX K II, 32 prostuje na 23 IX). Podczas oblegania Bernau chyba tylko jeden z margrabiów mógł udać się po posiłki do Nowej Marchii. Po zdobyciu Bernau ciągną pod Strausberg, gdzie są 3 X (UBO I, nr 107), po zajęciu miasta przebywają tamże 18-24 X (B II, 319, XIX, 465), pod i w Eberswalde są 31 X – **4 XI** (A XIX, 75, XVIII, 465), w Strausbergu znów w dniach 4-6 XI (A XII, 296-7, K II, 42). Wittelsbachowie zawarli 10 XI we Frankfurcie układ podziałowy na 6 lat. Ludwik Starszy miał od tej pory panować w Tyrolu i Bawarii, ale nadal z tytułem elektora brandenburskiego, Ludwik Rzymski i Otton w Brandenburgii (B II, 323-6). Już następnego dnia Ludwik Rzymski tamże jako jedynowładca potwierdza przywileje Chojnie, Mieszkowicom, Myślībórzowi, odbierając hołd lenny (A XIX, 19, 220, XVIII, 466).

11 XI – d. Bernow (Bernau czy Barnówko?) Ludwik Rzymski? (A XVIII, 295)⁶¹. Do realizacji układu z 10 XI nie doszło natychmiast, a rządy Ludwika Rzymskiego

⁶⁰ Dokument datowany na 8 VI 1351 (B II, 332) przeniesiono na 19 V 1350, bowiem wiosną 1351 Ludwik Rzymski przebywał w Holandii (Br. 305, nr 109).

⁶¹ Zdaniem O. G r o t e f e n d a chodzi o (Alt-)Bernau (UBO I, nr 610). Jest to raczej dyplom Ludwika Starszego, bowiem Ludwik Rzymski przebywał tego dnia we Frankfurcie; zresztą dokument ten wprowadzono do registratury Ludwika Starszego, podczas gdy dokument frankfurcki wszedł do registratury Ludwika Rzymskiego (Br 155). Wobec pobytu tego dnia we Frankfurcie może tu chodzić raczej o znacznie bliższe Barnówko nad Myślą (K II, 46). Przemawia za tym czynność prawna: nadanie lenne w Chomętowie dla wójta gorzowsko-strzeleckiego Betkina v. der Osten. Pokonanie przez Ludwika Starszego w ciągu dnia odległości między Frankfurtem i Bernau jest mało prawdopodobne. Jednak 15 XI zobowiązywał miasta Marchii Środkowej do złożenia bratu hołdu (A IX, 374), zatem spieszne udanie się do Bernau mogło mieć na celu przygotowanie tego regionu do hołdowania.

były jedno- czy kilkudniowe. Ludwik Starszy przebywa 15 XI we Frankfurcie (A IX, 374), a z bratem do 17 XI (A XVIII, 125) wystawia dokumenty jak poprzednio, tzn. sam, a Ludwik Rzymski w jego imieniu. Być może powodem odejścia od układu były napięte stosunki Ludwika Rzymskiego z matką i braćmi rządzącymi w Holandii, wobec której podnosił roszczenia (Br. 155).

24, 26-28 XI – Myslibórz obydwoj⁶². Poprzednio 20 XI Ludwik Starszy w Stendalu (A XIV, 96; 21 XI, co prostuje Br. 281).

30 XI – Chojna, Ludwik Rzymski (A XIX, 20) także z bratem (tamże 221) czy też tylko on w imieniu brata. Ludwik Starszy 11 XII we Frankfurcie (A XVIII, 125), gdzie od 16 XII także brat (K II, 51).

1351

Ludwik Rzymski między 17 i 25 lutego 1351 z Frankfurtu udaje się do Holandii⁶³.

I. Osobiste rządy Ludwika Starszego: luty-grudzień 1351

9 VII – Chojna (K II, 73). Pobyt ten zagadkowy ze względu na tempo podróży, skoro 2 VII margrabia przebywał w Spandau (B II, 322), 4-5 w Kottbus (Br. 283), 7 VII w Beeskow na Łużycach (C III, 35, Br. 283), a już 11 VII w Eberswalde (UBW III/1, 43). Ze Spandau do Kottbus jest podobna odległość jak z Beeskow do Chojny, a więc pokonanie tych odcinków w ciągu dwóch dni było możliwe. Margrabia przygotowywał wtedy oblężenie Berlina i Kölln. Po zawarciu z tymi miastami ugody 22 VII (B II, 333) udał się na zjazd z Karolem IV w Pirna na granicy Czech (K II, 78), skąd powrócił po 16 IX (A XII, 161).

30 IV – Lipiany (A XVIII, 80). Poprzednio 18-19 lub 21 IX, bo *dominica ante Mathei videlicet exurge quare, gdzie also unbedingt Matheus f. Matthias gesetzt ist*, we Frankfurcie (A XXIV, 54, UBO I, nr 632).

2, 4 X – Chojna (A XVIII, 224) – czyni nadanie dla cysterek cedyńskich.

5 X – Barlinek (A XVIII, 396, 127, XIX, 461).

9-10 X – Chojna (A XIX, 22, 224). Potem w Berlinie 21 X (Br. 285) i w Starej Marchii, gdzie przeprowadza operację militarną (K II, 89 n.).

13 XI – d. Chojna? (A XIX, 225), jednak tego dnia był w Sandow w Starej Marchii (A XV, 139), tocząc walki w rejonie Seehausen, Gardelegen, Tangermünde (K II, 89). Dokument źle datowany?

Z końcem listopada z Holandii powrócił Ludwik Rzymski.

15 XII – (Gorzów??) – margrabia czyni nadanie bedy w Raclawiu dla Wurlina Bungere za wydatki na rzecz wójta gorzowskiego Betkina von der Osten (GZ 359).

Podczas zjazdu w Luckau na Łużycach 24 XII bracia ponownie dokonali podziału krajów na zasadach ustalonych już 10-11 XI 1350 (C I, 32, B II, 2338-342, XV, 140, K II, 101, Br. 287). Ludwik Starszy obejmuje rządy w Górnej Bawarii i Tyrolu. Umiera 18 IX 1361 r.

62 Dokumenty z 24 i 26 XI Ludwika Starszego (A XXIV, 52, XVIII, 79), obydwoj braci 27 XI dla Dankowa (A XVIII, 296), a 28 XI na pewno Ludwika Starszego (A XIX, 220, XXIV, 53, Br. 281).

63 A. Neuhaus, *Otto von Wittelsbach, Markgraf von Brandenburg*, München 1908, s. 13-14, zwłaszcza Br. 81, 155 i przyp. 48.

2. LUDWIK II RZYMSKI: 24 XII 1351–POCZĄTEK 1365

W następstwie układów w Luckau Ludwik Rzymski zostaje jedynowładcą w Marchii, bo również jako kurator swego 10-letniego brata Ottona, żyjącego przy matce w Holandii. Od 7 I 1356 po starszym bracie jest też elektorem brandenburskim.

A. Osobiste rządy: 24 XII 1351 – styczeń 1360

1352

26 II – 6 III – Myślubórz⁶⁴. Poprzednio 15 II w Berlinie (A XVIII, 52).

1 III (?) – (Gorzów)⁶⁵.

10 III – Chojna (A XIX, 24, 211).

[**18 III – Lipiany** (A XXIV, 56-7) należy odnieść do 3 III 1353].

Po zorganizowaniu armii w Nowej Marchii ciągnie na zachód: 20-21 III jest w Eberswalde (A XII, 494, K II, 116), w początkach kwietnia oblega zamek Saarmund w Starej Marchii (A XXIV, 57).

21 III – (**Gorzów**)⁶⁶ (SD nr 49).

22 IV – **Myślubórz**⁶⁷. Poprzednio 20 IV w Strausbergu (K II, 119).

22/25 IV – (**Dobiegnew**)⁶⁸ – margrabia w drodze do Krakowa.

25 IV – Strzelce (A XVIII, 298).

Koniec kwietnia – maj – podróż do Krakowa celem połączenia się z poślubioną w 1345 r. żoną, Kunegundą Kazimierzówną. Koszty podróży ponoszą miasta Strzelce, Dobiegnew, Danków (UBO I, nr 657).

19 V – Kraków (B II, 345 z datą 26 V, sprostowaną zob. Br. 158). Margrabia 20 V opuszcza Kraków bez żony (K II, 123).⁶⁹

22 V – „Nochawe” koło Krakowa (Br. 158, p. 53). Miejscowość do zidentyfikowania. Wieś Nochowo jest k. Śremu w Wielkopolsce (na trasie podróży margrabiego?).

Koniec maja – początek czerwca – powrót do Nowej Marchii, gdyż koszty podróży ponoszą miasta Strzelce, Danków, Dobiegnew⁷⁰.

2 VI – Danków (A XVIII, 22). Od 11 VI we Frankfurcie (A XI, 45), 25 VI w Bernau (A XX, 215).

64 A XVIII, 466:26 II; XIX, 226: 27 II; K II, 113: 28 II; A XVIII, 297: 29 II, A XVIII, 21: 1 III, s. 128: 2 III, s. 21-23; 3 III, s. 129: 4 III; XIX, 24: 5 III; XVIII, 467: 6 III

65 Nadanie uczynione w Gorzowie dla miasta (UBO I, nr 651 według odpisu z XV w., datowanie inną ręką na marginesie: *feria quarta ante Iudica*, wydawca odniósł do 21 III 1352, co niemożliwe ze względu na pobyt wystawcy 20-21 III w Eberswalde. Ponieważ Wielkanoc tego roku przypadła na 8 IV, zatem *Iudica* na 4 III, podczas pobytu margrabiego w Myśluborzu. Pobyt 1 III w Gorzowie zatem prawdopodobny.

66 Jak w przyp. 61.

67 Dokument datowany: *dominica misericordia domini*, co odniesiono do 29 IV (K I, 395, II, 119, B II, 244, A VI, 86), jednak tego dnia margrabia był już w Polsce.

68 Pobyt w Dobiegniewie prawie pewny (za czym też P. v. N i e s s e n , *Geschichte der Stadt Woldenberg*, Stargard 1893, s. 36), gdyż 25 IV przebywając w Strzelcach, dysponował sołectwem dobiegniewskim.

69 Zob. też K. J a s i ń s k i, *Rodowód Piastów małopolskich*, s. 197 n.

70 Margrabia 1 VIII pisał o wydatkach Strzelce *cum super versus Cracoviam transitum fecimus, ... in expensis et sumptibus in nostro transitu versus Cracoviam et in reditu*, Br 158, przyp. 53.

2 VII – **Moryń** (A XIX, 25, 76, UBW III/1, 60, K II, 126). Margrabia czyni tu nadania dla Mieszkowic i Morynia⁷¹. Już 4 VII w *Antiqua Bernow* czyli w Bernau (B II, 345).

(6 VII) – (**Barlinek**)⁷².

6 VII – (**Kostrzyn**)⁷³. 9 VII w Spandau (K II, 129), 10 VII w obozie pod Nauen, następnie wyprawa do Starej Marchii (A II, 129 n.), 1 VIII w zamku pod Osterholz (UBO I, nr 657), 15 VIII Berlin (A XIX, 226), 25-27 VIII Frankfurt, skąd udał się do Berlina (K II, 132).

27 VIII – a. **Myślibórz**, d. Frankfurt (A XXIII, 55). W Myśliborzu był więc zapewne po 15 VIII a przed 26 VIII, bo nie wydaje się możliwe, by w ciągu jednego dnia odbył podróż po trasie Frankfurt-Myślibórz-Frankfurt.

16 IX – **Gorzów** (A XVIII, 156). Poprzednio 3-7 IX w Berlinie (A XX, 216, III, 382).

18 IX – **Puszcza k. Dankowa** przy jez. Lubie (*in der Tankowschen Heide bei dem Lubesee*) w zlewni Santocznej (UBO I, nr 664, s. 195 według odpisu dokumentu z XV w.)⁷⁴.

24 IX – **Drawsko** (A XVIII, 130, 397).

1 X – „Dartzow”, nadanie dla Burcharda v. Dorstadt (A XVII, 242). Skoro 2 X był w Chojnie, chodzi zapewne o **Derczewo**, zamek Brederlowów k. Lipian.

2 X – **Chojna** (R I, 243).

4-7 X – **Barlinek** (K II, 134, UBW II/1, 64 po przesunięciu z 6 VII, zob. przyp. 68)

7 X – **Kostrzyn** (UBO I, 193 po przesunięciu z 8 VII, zob. przyp. 69), od 10 X w Berlinie (A XX, 142).

2 XII – **Chojna** (UBO I, nr 668). Poprzednio 18 XI w Berlinie (A XI, 44).

6 XII – **Danków** (A XVIII, 397, XXIV, 58).

10 XII – **Myślibórz** (K II, 140).

16 XII – **Moryń** (R I, 244). Już 17 XII w Eberswalde (A XII, 297).

29 XII (**Danków**)⁷⁵.

71 Jednak datacja pierwszego: *des nehesten Mandages nach send Petir und Pawele*, drugiego: *feria II infra octavas Sancti Petri et Pauli* podejrzana, skoro przesuniemy datację następnych dokumentów z 6 i 8 lipca.

72 Dokument z datą *feria VI infra octavas beati Ottoni* dotyczący nadania dla cysterek z Recza, A XVIII, 23, UBW II/1, 65, K II, 128, przesunięto na 6 X (P. v. N i e s s e n, *Regesten zur Geschichte des Cistercienser-Nonnenkloster Reetz*, Schriften d. Vereins f. Gesch. d. Neumark 11, 1911, s. 44). Inny dyplom o identycznej datacji, w którym margrabia nadaje dochody w Moryniu, Mieszkowicach, Mirowie, Godkowie A XIX, 77, przesunięto na 5 X (UBW II/1 65, H. B ö l k e, *Die staatsrechtlichen Verhältnisse der Mark Brandenburg unter Ludwig dem Römer*, Berlin 1910, s. 18, przyp. 4), bo w diecezji kamieńskiej dzień św. Ottona obchodzono 1 X a nie 2 VII., zob. M. W e h r m a n n, *Der Tag des heiligen Otto in der Caminer Diözese*, Monatsblätter (Stettin) 10, 1896, s. 86, E. R y m a r, *Biskupi, mnisi, reformatorzy. Studia z dziejów diecezji kamieńskiej*, Szczecin 2002, s. 142 n. przyp. 142.

73 Mianowanie Hassona v. Wedel starostą Nowej Marchii (A XVIII, 129), przesunięto na 7 X (K II, 129, H. B ö l k e, dz. cyt., s. 18, jednak UBO I, 193: 8 VII).

74 Błędnie na 13 IX sądząc, że margrabia wracał wówczas z wesela w Krakowie (K II, 133, E 55).

75 Dokument z datacją *MCCCLIII dominica ante circumsissionis domini* A XVIII, 24, K II, 173, przesunięto na 1352, UBW II/1, 83, chyba błędnie, gdyż w Brandenburgii stosowano styl *a circumsissione* (noworoczny) a nie *a nativitate*, zatem chodzi o 1353 r. Popiera to zresztą obecność margrabiego w Spandau 26 XII, K II, 143.

31 XII – (Barlinek)⁷⁶.

1353

11 I – Myślibórz (K II, 144, lecz UBO I, nr 671-2 obydwaj dokumenty z datą 11 I). Potem 20 I w Brietzen (A VII, 419), 24 I w Spandau (A XXV, 222), 2 II w Berlinie (A XXV, 145).

24-25 II – Strzelce (SD nr 52, UBO I, nr 674, A XVIII, 468, XII, 73). Poprzednio 7 II we Frankfurcie (A XXIII, 57).

1-3 III – Lipiany (UBO I, nr 676, A XVIII, 468, K II, 147)⁷⁷.

3 III – Gorzów (A XXIV, 58)⁷⁸. Jeszcze tego dnia (wieczorem?) we Frankfurcie (K II, 148) i zapewne jeszcze rankiem 4 III.

4 III – Gorzów (K II, 148). Już 8 III we Frankfurcie (A XXIII, 58).

4 (?) V – Strzelce⁷⁹. Poprzednio 12-27 IV w Berlinie (K II, 152-3), potem 10-14 V w Stendalu (A XIV, 108, XV, 147).

12-13 VI – Chojna (K II, 158, R I, 249, A XIX, 228-9, UBO I, nr 681-2).

14 VI – Kostrzyn (A XIX, 229, UBO I, nr 684).

17 VI – Barlinek⁸⁰.

19 VI – Barlinek (K II, 159 n.).

19 VI – Gorzów (A XVIII, 299, K II, 159).

20 VI – Chojna (A XXIV, 59: *feria V ante Joh. Bapt.*; R I, 252, UBW III/1, nr 139, K II, 161: wystawiony w Barlinku).

20 VI – Barlinek⁸¹ (UBO I, nr 688 *feria VI ante Joh. bapt.*; A XVIII, 300, UBO I, nr 689: 21 VI, nr 691: 22 VI).

24 VI – Gorzów (A XIX, 140).

27 VI – Barlinek (A XXIV, 59, K II, 162: 26 VI; R I, 253: Gorzów).

30 VI, 1 VII – Gorzów (A XVIII, 300, K II, 162, SD nr 53), Już 1 VII we Frankfurcie (A XIX, 140), skąd do Fürstenwalde (5 VII), Spandau (9 VII) i pod Strausberg, który oblegał 16 VII (A XXIV, 60).

76 Jak poprzedni dokument datacja według stylu *a circumcissione*, zatem przesunięcie na 1352 (UBO I, nr 669) było błędne.

77 Dokumenty z datą 17 XII 1347 dotyczące nadań dla Henninga v. Brederlow i wystawione przez Ludwika Rzymskiego (A XXIV, 42-3) odniesiono do 3 III 1353 (Br. 153, przyp. 42), gdyż ten w 1347 nie panował w Marchii i nie pełnił nawet funkcji namiestniczych. Nadanie dla Henninga było zresztą możliwe raczej dopiero po zgonie jego ojca Dytryka przypuszczalnie w 1350 r. W kopiańskim merseberskim datacja: *datum ut supra proxima*, odnosi się więc do poprzedzającego go dokumentu z datacją: *datum Lippen anno LIII dominica Letare Jerusalem*.

78 Zdaniem R. Eckerta margrabiemu towarzyszyła żona Kunegunda, która jakoby wracała do Polski z powodu nieuregulowania przez męża jej majątku wdowiego (E. 57). Faktycznie w dokumencie margrabiego z 29 VI 1356 spotykamy się z zapowiedzią jej (ponownego?) przybycia do Marchii (*unse elike vrouwe, wan si tu landde kommt*), A VII, 423. Kunegunda przybyła do męża między 29 VI a 13 VIII 1356, zmarła już 26 IV 1357 i pochowana w Berlinie, zob. przyp. 87 i K. J a s i n s k i, dz. cyt., s. 198

79 K II, 157 z datą 4 V, A IX, 47, UBW III/1, nr 134, R I, 249 z datą 7 V. Datacja: *feria III post Valburg* (1 V), wskazuje na 4 V

80 Datacja *feria VI ante festum beati Joh. Bapt.*, A XVIII, 298, R I, 252, E II, 22: 17 VI, jednak K II, 160 na 19 VI (i wystawienie w Chojnie), UBO I, nr 687, UBW III/1, nr 138 na 20 VI.

81 A XVIII, 300, 130: *feria II ante Joh. Bapt.*, K II, 161, UBO I, nr 691 i s. 197 na 21 VI, UBW III/1, nr 142 na 23 VI

1 i 14 VIII – Insko (?)⁸². Poprzednio 25 VII w Münchebergu (A XII, 298) i tamże już 14 VIII (sic!), 20-21 VIII we Frankfurcie (K II, 166).

24 VIII – Choszczno.

27 VIII – Myślibórz (K II, 167). Już 30 VIII we Frankfurcie (A XX, 218); 3-17 IX wraz z Erykiem księciem saskim oblegał Liebenwalde (A III, 383, MUB nr 7813).

24 IX – Chojna (A VII, 52, 128). Już 25 IX w obozie pod Brandenburgiem (B VI, 88).

4 XII – Myślibórz (A XVIII, 23). Poprzednio 11-26 XI oblegał Straussberg (A XX, 219, XXIII, 61). Już 13 XII w Berlinie (UBO I, nr 695).

15 XII – a. Gorzów, d. Berlin (A XII, 353).

29 XII – Danków (A XVIII, 24, K II, 173, UBW III/1, 83: 1352)⁸³.

30 XII – Barlinek (K II, 173)⁸⁴.

1354

3 I – Myślibórz (A XVIII, 131).

7 I – Barlinek (UBO I, nr 698), potem Fürstenwalde 15-16 I (K II, 176, A XXIII, 62), Straussberg 18 I, Berlin, pod Liebenwalde 19 II, Berlin 26 II, Kyritz 4 III, Berlin 7 III, we Frankfurcie 10 III (A XXIII, 63) i jeszcze 13 III wystawiał przywilej dla tego miasta (K II, 83), zatem w drodze do Krosna.

14-15 III – Krosno, gdzie zawiera układ z Henrykiem księciem głogowskim (SB, 28) i biskupem lubuskim (A XX, 220).

20 III – Barnówko (K II, 186).

26 III – Massow gdzie wystawia przywilej dla Gorzowa⁸⁵, zatem to wieś **Mosina**, gdzie był zameczek myśliwski w Puszczy Mosińskiej. Już 27 III we Frankfurcie (A XII, 495).

31 III – Trzcińsko (A XVIII, 25).

31 III, 1, 3 IV – Strzelce (A XVIII, 132, 25, K II, 186). 3 IV nadaje wieś Objezierze dla cystersów z Bierzwnika (G 267 za A XVIII, 25, jednak z datą 6 IV).

4-5 IV – Trzcińsko (A XXII, 66, K II, 189). Już 5 IV w Oderberg, gdzie zawiera układ z książętami szczecińskimi (B II, 350).

7 IV – Chojna (A XIX, 231). Potem we Frankfurcie 10 IV (B II, 351) i tam też zapewne spędza Wielkanoc (13 IV). W dokumencie margrabiego z 1354 r. (bez daty dziennej) zawarte jest zobowiązanie Kazimierza Wielkiego do wysłania poślubionej w 1345 r. córki Kunegundy do Marchii na Wielkanoc (*infra hincet festum pasce proxima ad marchiam transmiserent*) i złożenia jej hołdu przez miasta Nowej Marchii (A XIV, 64). Nie wiadomo, czy wystawiono go przed czy po Wielkanocy,

82 Dwa dokumenty wystawione w Nuremberg; pierwszy (*in die beati Petri ad vincula*) dotyczy nadania v. Behrom dóbr Vorhoverów w Rulestorp (A XXIV, 60), opuszczonej potem wsi k. Dobiegniewa; drugi (*datum Nürenberg anno MCCCLIII on vigilia assumptionis Marie virginis*) zawierający przywilej dla Brederlowów z Nowej Marchii i miasta Münchebergu (A XX, 142, XVIII, 398) odniesiono do Inśka (K II, 165, R I, 256). gdzie pobyt – u Wedłów i to przez co najmniej dwa tygodnie – dość zaskakujący, chociaż możliwy. Może margrabia udał się po posiłki do północno-wschodnich rejonów kraju zarządzanego przez Wedłów?

83 Zob. przyp. 70.

84 Zob. przyp. 70.

85 St. Archiv Potsdam, Preuss. Brand. Rep. 8, Stadt Landsberg, Urk. nr 34.

zatem czy Kunegunda miała przybyć w 1354 czy w 1355 r. Z dokumentu Ludwika z 7 X 1354 r. wynika, że sum posagowych od króla nie otrzymał (A XVIII, 135), a więc dokument wystawiono raczej po Wielkanocy 1354 r.⁸⁶

17 IV – Barlinek (R I, 264, SD nr 55).

23 IV – a. Barlinek, d. Recz (A XX, 222, UBO I, nr 705).

26 IV – Dobiegniew (A XVIII, 226).

27/8 IV – Barlinek (K II, 190).

29 IV – Drezdenko (C I, 34, R I, 265, K II, 191, 193 gdzie 19 IV). Tego dnia w *Drisen* margrabia wystawił też przywilej dla miast hanzeatyckich: Lubeki, Rostoku, Wismaru (Br. 307, nr 119).

1 V – Recz (K II, 190).

12 V – Barlinek (K II, 196).

18 V – Drawsko, gdzie zawiera układ sojuszniczy z biskupem kamieńskim przeciw księciu szczecińskiemu (SB 29, UBW III/1, 89).

21 V – Danków (UBW III/1, nr 168).

23 V – Lipiany (UBW III/1, 91, A XVIII, 133).

(28) 29 V – Chojna (A XVIII, 398: *feria quarta in octava ascensionis domini*, i tak rejesty, ale SD nr 56: *feria quinta*, tj. 29 V.; XXIV, 61). Po zebraniu wojsk ciągnie znów za Odrę przez przeprawę koło Cedyni. Już 30 V w Freienwalde (A XVIII, 980) i Frankfurcie (K II, 204).

19 VIII (feria tertia infra oct. assumpt. Marie) (A XXIV, 62, SD nr 57:), czy 22 VIII (K II, 215), ale nie 22 VII (jak E II, 32) **Massow** – ponieważ dokument zawiera nadanie dla rodu rycerskiego Horckerów z okolic Gorzowa, nie może być wątpliwości i tym razem, że wystawiono go w **Mosinie** k. Gorzowa, a ściślej w zamczku myśliwskim w Puszczy Mosińskiej.

24 VIII – Choszczno wraz z biskupem lubuskim Henrykiem (UBW III/1, 94).

25-27 VIII – Myślibórz (A XVIII, 301, 134, XIX, 141, XXIV, 63). Potem w Stendalu 5-7 IX (A V, 102, K II, 217).

24 IX – Chojna (A VII, 51, 127). Poprzednio w Liebenwalde 17 IX (K II, 219).

30 IX, 3, 5 X – Choszczno (A XIX, 462, XVIII, 26:30 IX; UBO I, nr 719, K II, 220: 3 X; A XVIII, 26, 134, UBW III/1, nr 181: *sabbato post Michaelis*, nr 182: *sabbato post S. Ottonie*: 4 X, lecz K II, 221: 5 X, gdzie też pobyt w **Lipianach** 4 X).

7-8 X – Chojna (A XVIII, 135-6).

9 X – „Berlin” (A XXIV, 63) zapewne więc **Barlinek** (K II, 226, R I, 277), skoro do tego dokumentu zawiera nadanie dochodów w Dobiegniewie dla wójta strzelecko-gorzowskiego Betkina v. der Ostena. Potem w Kyritz 27 X, 3 XI (K II, 228).

1 XII – a. Straussberg, d. Danków (A XVIII, 81). Poprzednio w Kyritz 17 XI (B II, 29), a już 3-4 XII w Merseburgu, gdzie zawiera sojusz z arcybiskupem magdeburskim Ottonem, Rudolfem księciem saskim i Fryderykiem margrabią Miśni (SB, 31).

1355

W początkach roku w Berlinie, potem oblega zamek w Starej Marchii.

⁸⁶ Zob. C. Gerstenberg, *Ludwik der Römer als Alleinherrscher in d. Mark Brandenburg*, Teil I, Berlin 1902, s. 34. W sprawie przybycia Kunegundy do Marchii w 1356 zob. przyp. 78.

17 (21?) II – Myślibórz⁸⁷. Poprzednio w Tangermünde 11-12 II (K II, 236). Z Myśliborza udaje się pod Straussberg, gdzie już 24 II (K II, 236), i Kyritz (A VII, 203). Potem jest w Prenzlau 27 II – 4 III, Templinie 6-7 III, Brandenburgu 11 III, Spandau 12 III (K II, 239-250).

17 III – Strzelce (UBW III/1, nr 189). Poprzednio w Kyritz 15 III (K II, 251).

(20) i 22 III – **Myślibórz** (A XVIII, 470, XXIV, 65), następnie 26 III w Prenzlau (K II, 252).

4 IV – Myślibórz (K II, 252) i tu chyba spędza Wielkanoc (5 IV).

9-10 IV – Chojna (A XVIII, 77, G 401, UBW III/1, 107). W Eberswalde 13-18 IV (A XXIII, 77, K II, 252-3).

24 IV – Strzelce (A XVIII, 470). W Berlinie 19-27 V (K II, 254-6).

4 VI – Chojna – wraz z biskupem lubuskim Henrykiem (K II, 257). Już 7 VI w dalekim Kyritz w Przegnicy (A VII, 317), skąd powraca do Nowej Marchii chyba po wojsko.

18-19, 22 VI – Lipiany (A XVIII, 302, XXIII, 79: 18 VI; XVIII, 302, 81: 19 VI; K II, 259: 22 VI) skąd ciągnie na zachód.

24, 28-9 VI – Chojna (K II, 259-60: 24, 28 VI; A XIX, 78:29 VI). Potem 13 VII był w lasach koło Werbellina (K II, 260-1).

24 IX – a. Straussbergu, **d. Lipiany** (A XIII, 261). W Straussbergu był 19-21 i 24 IX (K II, 262-4).

25 IX – Danków (UBW III/1, nr 210).

26 IX – Bierzwnik, klasztor cystersów (B II, 372-4).

28 IX – Strzelce (UBO I, nr 728)⁸⁸.

5 X – Myślibórz (UBO I, nr 729-30). W Eberswalde 12 X (A XI, 311).

16 X – Chojna (A XII, 354, UBO I, nr 732). W Berlinie 26-29 X (A XI, 312, 48-9). W końcu listopada udaje się na zjazd Rzeszy w Norymberdze (K II, 273).

1356

W Bawarii przebywa jeszcze w początkach stycznia, skąd wrócił do Marchii w początkach lutego (C I, 37).

3 V – Chojna⁸⁹.

Ponieważ żona Kunegunda została pochowana w Marchii Brandenburskiej, zatem przed śmiercią przybyła do Brandenburgii. Ludwik 29 VI 1356 nadal zapowiada jej przybycie do Marchii (A VII, 423), zapewne więc udał się na pogranicze z Polską, by ją powitać. Przybyła wreszcie przed 13 VIII, bo tego dnia zapisał jej oprawę wdowią w miastach brandenburskich.

13 VIII – Kostrzyn, gdzie ustala w miastach Nowej Marchii dochody (oprawę wdowią) żony, jako towarzyszkii łoża (A XVIII, 471, XIX, 233). Poprzednio w Eber-

87 A XVIII, 301: 21 II, co sprostowano w ChrR. na 17 II; tak też K II, 236, UBW III/1, nr 187, co znów R I, 278 prostuje na 21 II, gdyż dokument ma datację: *feria tertia ante Invocavit*. Ponieważ Wielkanoc tego roku przypadała na 5 IV, chodzi więc raczej o 21 II.

88 A V, 341 z data 28 IX (1365?), co sprostowano w ChR., 358 na 1355, gdyż 28 IX 1365 Ludwik już nie żył.

89 Niedrukowany przywilej dla cysterek z Recza w Staatsbibliothek Berlin, Wippel-Sammlung, nr 36.

swalde 7 VIII, już **16 VIII** we Frankfurcie (C I, 38). Kunegunda zmarła już 26 IV 1357 r.⁹⁰

25 VIII – **Myślibórz** (R I, 289). Poprzednio we Frankfurcie 19 VIII (A XXIII, 83).

28 VIII – **Cedynia**, klasztor cysterek (A XIX, 79).

6 IX – **Myślibórz** (UBW III/2, 13).

11 IX – **Chojna** (A XIX, 80-1), w Perlebergu 22 IX (MUB XIV, nr 8261).

Jesienią podczas spotkania w Polsce lub w Nowej Marchii król Kazimierz Wielki zapraszał margrabiego do udziału w wyprawie litewskiej latem 1357 r.⁹¹ Po 16 X Ludwik udał się do Nadrenii na zjazd Rzeszy, potem do Holandii (Br. 161, przyp. 43).

1357

Margrabia powraca z Holandii z bratem Ottonem w początkach marca (Br. 310, nr 135, SD nr 59).

1 V – **Chojna** (UBW III/2, nr 31). Poprzednio 22 IV w Berlinie (A XXI, 179), potem 19-21 V w saskiej Wittenberdze (A X, 478). Nie wiem, czy brał zatem udział w litewskiej wyprawie odbytej latem. Długosz napisał, że za znaczniejszych dowódców posiłków przybyłych z Frankonii, Anglii i Szwabii uchodził burgrabia norymberski⁹², co margrabiego nie wyklucza. Od jesieni do stycznia **1358** Ludwik przebywał na dworze cesarskim Karola IV w Pradze, w marcu był w kraju (B II, 404), w kwietniu udał się do Holandii, skąd wrócił 5 XI, kiedy spotykamy go w Hobolinie (Br 161, UBW III/1, nr 37).

1359

17 II – **Mieszkowice** (A XIX, 27). Poprzednio 28 I w Hobolinie (A XVII, 248) i tamże znów 31 III (A XIII, 135).

1360

19 I – a. Frankfurt, d. **Kostrzyn** (A VI, 36). Potem udaje się do Pragi, gdzie przebywa do 22 III. Brat Otton już 19 I z Frankfurtu udał się do Pragi, gdzie przebywał jeszcze 31 III (A VI, 35, Br 96).

B. Otton VIII dopuszczony do współrządów z bratem Ludwikiem (1360)

Ottonowi urodzonemu w 1341 r. przyznano Marchię w układzie podziałowym Wittelsbachów z 13 IX 1349 r., co podtrzymał król Karol IV aktem lennym 16 II 1350 r. Od marca 1357 r. jako pełnoletni dopuszczony przez brata do współrządów. W związku z ustaleniem pełnoletności w elektoratach na 18 lat, ponownie 2 II 1350 r. otrzymał w Pradze akt lenny, teraz już cesarski (Br. 89, 93, 95, B II, 427). Wychowywany w Pradze na dworze Karola IV, który zaplanował jego małżeństwo ze swą córką. Z Pragi bracia udają się do Marchii (Otton jest w Perlebergu 28 II (MUB XIV, nr 8724), celem odebrania hołdu od stanów krajowych. Ludwik towarzyszył mu w tych podróżach.

25 IV – **Kostrzyn** (A XIV, 120) z Ludwikiem. Poprzednio 16 IV w Kyritz (A I, 155).

27 IV – **Moryń** (A XIX, 81).

90 K. Jasiński, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001, s. 197 n.

91 H. Böлке, dz. cyt., s. 31, tam źródła i literatura.

92 J. Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Ks. IX, Warszawa 1975, s. 367.

28-9 IV, 1 V – **Chojna** (A XIX, 237-8, XVIII, 471).

5-6 V – **Choszczno** (A IX, 28, XIX, 238), w Eberswalde 20 V (A XII, 302).

C. Ludwik Rzymski samodzielnie

11 VII – **Choszczno** (UBW III/2, 45). Poprzednio 23 VI w Tangermünde.

22 VII – **Lipiany**⁹³.

7 VIII – wystawia przywilej dla klasztoru w Cedyni (G 378), zatem chyba w Nowej Marchii

27 IX – **Chojna** (A XIX 238, XXIV, 67). poprzednio w Spandau 30 VIII (A XV 156)

8 X – **Myślibórz** (UBW III/2, nr 86). Stąd ciągnie z wojskiem na **Litwę**⁹⁴.

1361

5 VI – a. Frankfurt, d. **Myślibórz** (A XIII, 89). We Frankfurcie 4 VI⁹⁵.

5, 7 VI – **Myślibórz** (A XIX, 82, UBO I, nr 768).

9 VI – Możliwość pobytu w **Chojnie**, skoro tutaj rycerz von Sack z okolic Chojny nadaje mieszczaninowi z Chojny łany we wsi Barnkowo koło Chojny (A XIX, 329). Potem w Berlinie 21 VI (A XI, 58).

29 VI – **Strzelce** (A XVIII, 302).

1, 3 VII – **Danków** (A XVIII, 399), potem w Strausbergu 15 VII (A II, 264).

8 XI – **Myślibórz** (A XVIII, 82: 9 XI, bo akt wystawiony *feria III ante Martini*, dlatego R I, 302 datuje słusznie na 8 XI, bo św. Marcina obchodzono 11 XI). Poprzednio 31 X w Berlinie (A XI, 231), już 14 XI w Strausbergu (A XII, 74).

1362

16 I – Berlin lub **Choszczno** (UBO I, nr 775), w Stendalu 28 I (A XV, 157).

3 II – **Drawsko** (A XVIII, 227).

14 II – **Choszczno** (A XVIII, 18).

15 II – **Barlinek** (UBW III/2, 54), potem w Prenzlau 27 II (A XXI, 183).

4 IV – **Myślibórz** (A XVIII, 83), poprzednio w Prenzlau 4 III (A XXI, 184).

5 IV – **Gorzów** (A XIX, 240).

19 IV – **Myślibórz** (A XVIII, 472) i tu zapewne spędza Wielkanoc (17 IV).

20 IV – **Dobiegniew** (A XVIII, 303).

21 IV – **Myślibórz** (UBW III/2, 57), w Kyritz 8 V (A XXV, 34).

22 V – **Szczecin** z Ottonem (B II, 439).

93 A XVIII, 85 z datą (22 VII?) 1363-1367, w ChR. z datą 1363 bez dnia; R I, 319 z datą 1365 Ludwik Rzymski zmarł w początkach 1365 r. zatem data LXV...*feria Marie Magaton* (Maria Magdalena? – może się odnosić do 1360, kiedy to margrabia przebywał w Nowej Marchii.

94 O trzech wyprawach krzyżackich tego roku, przy czym w pierwszej brał udział margrabia, Wiganand w swej kronice (*Scriptorum rerum Prussicarum*, II, s. 524 n, za nim J. Długosz, *Roczniki*, Ks. IX, s. 381.

95 S. W. W o h l b r ü c k, *Geschichte des ehemaliger Bisthums Lebus und des Landes dieses Namens*, Berlin 1829, Th. I, s. 495, co kwestionował F. F u n c k e, *Regesten der Bischöfe von Lebus bis zum Jahre 1418*, Brandenburgia 1916, s. 229, gdyż jakoby margrabia nie mógł być w Myśliborzu już dnia następnego.

26-7 V – **Myślībórz** z Ottonem (A XVII, 249, XIX, 83).

7 VI – **Barlinek** (A XVIII, 137).

8 VI – **Myślībórz** (A XVIII, 137).

12 VI – Bez miejsca, przywilej dla **Dankowa** (A XVIII, 304) i **Barlinka** (UBO I, 229), gdzie mógł być tego dnia.

14 VI – a. **Gorzów**, d. **Myślībórz** (A XVIII, 400) i **Myślībórz** (UBO I, nr 781). Potem w Berlinie 19 VI (A XXIII, 90).

1363

7 I – Ludwik czyni nadanie dla sołtysa z **Chojny** (G 378), może więc w Nowej Marchii.

21 V – Otton miał brać udział w zjeździe monarchów w **Krakowie** z okazji ślubu cesarza Karola V z Elżbietą pomorską⁹⁶.

5 X – **Mieszkowice** (A XVIII, 304). Poprzednio w Tangermünde 28 IX (A XIV, 134), potem **26 X** w Angermünde (B II, 455).

11 XI – **Myślībórz** (A XVIII, 85). Poprzednio w Tangermünde 28 X (B II, 455).

22 XI – **Barlinek** (A XVIII, 138), **Strzelce** (A XVIII, 29).

24 XI – **Myślībórz** (A XVIII, 305).

3 XII – a. **Myślībórz**, d. **vero Suken** (A XVIII, 473). Miejscowość Suken dotąd nie zidentyfikowana. Margrabia 9 XII w Brietzen (A XXIII, 92).

D. Ludwik Rzymski z Ottonem

1364

Podczas zjazdu w Pirna 12 IV bracia dokonali podziału Marchii. Nową Marchię, Łużyce, ziemię lubuską, barnimską i teltowską otrzymał Otton (SB, 35-39).

31 V – *Frigenwold* tj. miasto Freienwalde w ziemi barnimskiej (A XVIII, 402, E II, 63) – Ludwik Rzymski zapisuje Elżbiecie, wdowie po Hansie Pressel z Gorzowa, dożywocie w Wieprzycach. Nie mógł to być Chociwel (Freienwalde), przecież miasteczko w księstwie pomorskim (tak jednak stanowczo SD, nr 78, bez uzasadnienia).

5-6 VI – **Myślībórz** – Otton⁹⁷.

7 VI – **Gorzów** – Otton (A XVIII, 401: 5 VI, R I, 313: 7 VI).

9 VI – Bez miejsca, ale chyba w Nowej Marchii Otton rozporządza sołectwem w **Dobiegiewie** (A XVIII, 305).

13, 16 VI – **Choszczno** – Otton (A XVIII, 306, 29).

20-21 VI – **Chojna** – Ludwik z Ottonem (A XVIII, 401, XIX, 29, VI, 195).

⁹⁶ *Rocznik świętokrzyski*, MPH III, s. 80, gdzie jednak pomyłono rok, gdyż zjazd monarchów odbył się we wrześniu 1364 r. Obecnie wiadomo, że ślub ten odbył się 21 V 1363 r. zob. J. Z d r e n k a, *Elżbieta córka Bogusława V księcia słupskiego żoną cesarza Karola IV*, Sobótka 1977, nr 1, s. 4 n. Obecność Ottona na weselu wykluczył R. G r o d e c k i, *Kongres krakowski w roku 1364*, Warszawa 1939, s. 91, za nim J. Z d r e n k a, dz. cyt., s. 8. Sprawa nie jest klarowna. Otto mógł być w Krakowie, gdyż 9-10 V przebywał w Tangermünde (A XV, 159), potem zaś Ludwik Rzymski wystawia dokumenty sam 20 VI i 5 VII w imieniu brata (A XVIII, 84), a obydwóch spotykamy znów we Frankfurcie 25-27 VII i to przy cesarzu (B II, 453).

⁹⁷ A XXIV, 69: 5 VI 1354 r., co prostuje UBO I, 233. Również 5 VI 1361 Ludwik Rzymski był w Myślībórz i wystawił dokument identyczny. UBW III/2, nr 121: 5 VI 1354, lecz bez miejsca, A XIX, 83: 5 VI, XVIII, 473: 6 VI.

23 VI – Trzcíńsko – Otton (A XIX, 83).

25-6, 29 VI – Myślibórz – Ludwik z Ottonem (B II, 469-71, XXIV, 69: 25 VI, XVIII, 139, 455, 228, XIX, 243: 26 VI, XXIV, 70: 29 VI). Odbył się tu zjazd krajowy w sprawie złożenia przez stany hołdu Karolowi IV Luksemburgowi. Ludwik 2 VII wystawiał przywilej dla miasta Brandenburga (A IX, 54), z Ottonem przebywał we Frankfurcie 14-15 VII (A XII, 75, Br 312 nr 145).

IX po 15 – Kraków – Otton⁹⁸.

24 X – Chojna – Ludwik (A XIX, 244), w Eberswalde 14 X (A XII, 305). Ostatni dokument margrabia wystawia 11 XI w Luckau (Br. 313, nr 147).

3. OTTON SAM 1365-1373

1365

Ludwik Rzymski umiera w styczniu lub lutym 1365 r.⁹⁹ Otton jeszcze 29 I był w Pradze. Po powrocie jest 27 II we Frankfurcie (UBO I, nr 806), następnie od 14 III w Starej Marchii, obejmując władzę w całym kraju po bracie.

10 VI – Chojna (A XIX, 245). Poprzednio 12 VI w Freienwalde (A XII, 382), skąd mógł jeszcze tego dnia przez Cedynię przybyć do Chojny. Już 19 VI w Berlinie (A XVIII, 30).

W październiku, przebywając w Czechach, przekazał swe państwo pod kuratelę cesarza Karola IV (B II, 474). Nową Marchią przez 6 lat z ramienia cesarza zarządzać miał Henryk hr. Schwarzburga.

10 XI – Chojna. Otto przekazuje Nową Marchię na 6 lat w zarząd Henrykowi ze Schwarzburga, który przy tym obecny (A XIX, 246). Otton przebywał wtedy w Pradze (S 142), ale datacja nie musi być podejrzana, bo Henryk widocznie sam wystawił ten akt w imieniu margrabiego. Ten 26 XII przekazał cesarzowi na 6 lat w zarząd kraj już bez Nowej Marchii (B II, 475).

1366

Otton, przebywając nadal w Pradze, zostaje w styczniu zaręczony a 19 III zaślubiony Katarzynie, córce cesarza. Potem udaje się do Holandii (Br. 313).

24 XI – Chojna (A XIX, 248). Poprzednio w Norymberdze 1 XI (B II, 479).

1-2 XII – Chojna (E II, 63, A XIX, 249). Już 6 XII w Berlinie (A XVIII, 307).

1367

21 III – Myślibórz¹⁰⁰. Poprzednio we Freienwalde 12 III (A XVII, 503). Margrabia 5 IV potwierdził przywilej Ludwika Rzymskiego dla Żydów z Nowej Marchii (A XVIII, 68: 11 III 1364)¹⁰¹, zatem mógł wtedy przebywać jeszcze w kraju. Świadkiem

98 Według źródeł polskich, zob. przyp. 91, Otton brał udział w zjeździe monarchów w Krakowie. Jego obecność dopuszcza R. G r o d e c k i, dz. cyt., s. 67. Z bratem był we Frankfurcie 15 VII, potem już sam wystawia dokumenty, a z końcem lata udał się na dwór cesarski w Pradze, zatem jego wyjazd z cesarzem do Krakowa można uznać za pewny.

99 Rok 1365 na inskrypcji nagrobnej, a 27 II Otto wzmiankuje brata jako zmarłego (Br. 313, nr 148, który też s. 152 – uchyla pogląd H. B ö l k e, dz. cyt., s. 97, na temat śmierci 17 V).

100 *Repertorium der im Kglh. Staatsarchive zu Königsberg in Pr. befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, bearb. E. J o a c h i m, hrsg. P. v. N i e s s e n, Landsberg 1905 (Schriften des Vereins f. Geschichte der Neumark, Heft 3), nr 41.

101 Datę sprostował G. S e l l o, dz. cyt., s. 25, za nim W. H e i s e, dz. cyt., s. 108.

był Henryk ze Schwarzburga, być może faktyczny wystawca przywileju, zwłaszcza skoro Otton 11 III lub 13 IV przebywał daleko w hrabstwie Limburg (Br. 313, nr 149).

15 VIII – Lipiany (A XVIII, 86). Poprzednio we Frankfurcie 6 VIII (A XXIII, 102), od 1 IX w Spandau (A VIII, 287).

11 X – Gubin na spotkaniu z cesarzem (B II, 482). Poprzednio 5 X w Brietzen (A IX, 381).

17 XI – Pelczyce – na zjeździe z Barnimem III szczecińskim (B II, 486-8). Obecność Ottona problematyczna, skoro rządził wtedy za pośrednictwem starosty, Henryka ze Schwarzburga, sygnatariusza zawartego tam układu wraz z rozjemcą, Rudolfem księciem saskim. Margrabia 23 XII w Tangermünde (A II, 30).

Tego roku był w **Myśliborzu** (A XVIII, 30), zapewne więc około 21 III, 15 VIII lub 17 XI.

1368

12 II – Drawsko, gdzie ratyfikuje układ z królem Kazimierzem Wielkim w sprawie zmiany granicy Nowej Marchii. Odstępuje Polsce ziemie wałecką i czaplinecką, odzyskuje Recz. Ustalono, że w 4 tygodnie po Wielkanocy (9 IV) w celu odbycia dalszych rokowań Kazimierz przybędzie do Wielenia nad Notecią, Otton do Dobiegniewa (A XXIII, 103, XXIV, 80). Poprzednio był we Frankfurcie nad Menem 31 I¹⁰².

15 II – Drawsko (A XXIV, 80, XXIII, 103).

17 II – Myślibórz (WS, nr 48).

15 III – Gubin (B II, 493).

21 IV – Moryń (A XIX, 84).

24 IV – Gorzów (A XXIV, 80).

26 IV – Danków (A XVIII, 476).

29 IV – „Stolec” (Stolzenburg), nowy zamek k. Morynia (A XVIII, 477)¹⁰³.

(**30 IV**) – Tego dnia miał Otton przybyć do **Dobiegniewa** przed spotkaniem z królem Kazimierzem (zob. wyżej pod 12 II). O spotkaniu tym nic dotąd nie wiadomo. Otton 3 V był w Berlinie (A XVIII, 403).

17 VI – Oderberg, czyni nadanie dla rodu Gustebiese z Gozdowic (A XII, 355), co czyni jego obecność w Nowej Marchii około tego czasu możliwą

18 IX – Danków, gdzie nadaje Chłopowo koło Strzelec nowym wójtom Nowej Marchii, Alvenslebenom, zatem *Tangov* oznacza widocznie pobliskie miasteczko zamkowe Danków. Poprzednio 13 IX w odległym Salzwedel (A V, 343), a 4 X uczynił temuż rodowi nadanie dóbr w Nowej Marchii (A XVII, 74, bez miejsca).

8 XII – Oderberg – nadaje Recz Wedlom (A XVIII, 31), a poprzednio 30 XI przebywał na zachodnich krańcach Marchii w Lentzen nad Łabą (A XXV, 37), potem 21 XII w Berlinie (A VIII., 287), co czyni pobyt w Nowej Marchii możliwy.

102 A. Neuhau s, dz. cyt., s. 72.

103 Nie chodzi o wieś Stolzenberg, dziś Różanki k. Gorzowa, chociaż tak R I, 326, E II, 62, liczni inni, zob. w tej sprawie E. R y m a r, *Stolec” Stolzenburg – Różanki to gorzowskie czy zawsze zamek k. Morynia?*, Nadwarciański Rocznik Hist.-Archiw. 2002 nr 9, s. 249-253.

1369

19 XII – Mieszkowice (A XXV, 254). Poprzednio 21 XI w Berlinie (A XIX, 32).

28 XII – Chojna (A XIX, 250).

30 XII – „Stolec” (Stolzenburg) zamek koło Morynia (A XVIII, 143).

1370

7 II – Barlinek (A XXIII, 108), poprzednio 20 I, 1 II w Berlinie (A XVIII, 229, 107), potem 11 IV we Frankfurcie.

13, 17, 19 IV – Chojna (A XIX, 251, XII, 504, XXV, 39). Tu też spędził Wielkanoc (14 IV). W Berlinie 30 IV (A XVIII, 33), jednak za Odrę wrócił chyba przed 25 IV bo tego dnia w Brandenburgu zawierał z nim układ Jan ks. anhalcki (B II, 497).

22 IV – (Myślibórz?) – zob. jednak pod 22 IV 1371.

27 VII – Chojna (A V, 346), poprzednio 19 VII w Stendalu i 25 VII na zamku Klötze, gdzie zawierał układ z księciem brunszwickim na Lüneburgu (A XXV, 24); 1 VIII był w *Benzelnburg*, może więc w Boitzenburg w ziemi wkrzańskiej, gdzie nadaje wójtostwo Nowej Marchii Alvenslebenom (A XXIV, 82).

26 XII – Choszczno (A V, 347). Poprzednio 28 X w Tangermünde (A XV, 175), potem 1 I w Berlinie (A XVII, 78).

1371

12 IV – Myślibórz (A XVIII, 143, 478-9, XII, 302, V, 119; XIX, 85, XVII, 79, B II, 508) na zjeździe krajowym podczas którego stany Nowej Marchii złożyły hołd wyznaczonemu na następcę Ottona Fryderykowi Wittelsbachowi, przybyłemu z Bawarii przez Węgry i Polskę z posiłkami wojskowymi na wojnę z Karolem IV i książętami szczecińskimi.

14 IV – Myślibórz (C XIX, 85: 22 IV 1370, jednak wystawiony dokument w *Montag* po *Quasimogeniti* i odnosi się do 1371 jak dokument z 12 IV, za czym przemawia oznakowanie go w registraturze – G 377).

16 IV – Myślibórz (UBW III/2, nr 182, SD nr 86).

17 IV – Kostrzyn (A XVIII, 33, XIX, 31).

21 IV – Chojna (A XIX, 31) Już 22 IV w Berlinie (A XXIV, 33). Około 21 IV do Marchii wkroczyły wojska Karola IV. Wojna toczy się do końca sierpnia (K II, 320 n.) Najeżdżają też Pomorzanie z księstwa szczecińskiego, zajmują Insko, Lipiany. koniec VI – **Lipiany**. Otto osacza tu książąt szczecińskich, lecz ci staczają z nim zwycięską bitwę¹⁰⁴. Za Odrą pod Freienwalde 4 VII (B II, 313).

20 VII – Rurka, dwór joannitów w księstwie szczecińskim na pograniczu Chojny z ziemią bańską – układ rozejmowy z książętami szczecińskimi zapośredniczony przez Waldemara IV duńskiego po rokowaniach trwających od 11 VII. Obecny też Fryderyk, książę bawarski (B II, 516). Otton 13 VII we Frankfurcie (A XXIII, 315), 22 VIII z Fryderykiem w Berlinie (A IV, 64).

21 XII – Maszewo – układ z biskupem kamieńskim Filipem (B II, 523). Obecność Ottona możliwa, gdyż 16 XI przebywał w Rathenow, 9 XII z Fryderykiem bawarskim wystawiał dokument bez miejsca dla miasta Spandau (A VII, 424, XI, 607: 12

104 A. Neuhaus, dz. cyt., s. 112.

XII, co Br.132 poprawia na 9 XII), a 31 XII również z Fryderykiem przebywał w Berlinie (A XVII, 146 błędnie z datą 1372, zob. Br.164, przyp. 72).

1372

styczeń – Fryderyk bawarski opuszcza Marchię (5 I był w Berlinie) i w lutym bierze udział w wyprawie Krzyżaków na **Litwę**¹⁰⁵.

16 III – Chojna (A XXIV, 84, XIX, 254), 15 II w Prenzlau (A XXII, 148). Wielkanoc (28 III) spędził zapewne w Myśliborzu, gdyż:

29 III – Gorzów (A XVIII, 403), zapewne też 30 III, bo tego dnia są tutaj towarzyszący mu w tych dniach Wedego v. Wedel, Henryk v. Schulenburg i Otto Morner, zatwierdzając układ miasta z cystersami z Paradyża (KDW III, nr 1657), a spraw tych dotyczył również dyplom Ottona z 29 III.

4-5 V – Choszczno (A XI, 232, SB, 247).

20 V – Moryń (A XXIV, 85), zapewne w zamku „Stolec” pod miastem.

26, 29 V, 9 VI – Choszczno (A XVIII, 308)¹⁰⁶.

3 VIII – Recz (A XVIII, 144).

4, 6, 15-17, 22, 29 VIII, 4 IX – Choszczno (A XVIII, 480, 144, 34-5, 37, 309, 404, R I, 342, 350). Długi pobyt w Nowej Marchii wiązał się z odnowieniem wojny z książętami szczecińskimi, aliantami Karola IV. Kazimierz III szczeciński 24 VIII, obiegając Chojnę został śmiertelnie zraniony¹⁰⁷. Otto dlatego udaje się następnie w te okolice.

21, 23 IX, 7 X – Chojna (A XII, 355, XXIV, 85, XIX, 256), dokonując różnych nadań dla miasta z tytułu poniesionych szkód wojennych.

8 X – Myślibórz (A XVIII, 480) z nadaniem dla miasta z przyczyn jak wyżej.

9 X – Choszczno (A XVIII, 145: 13 X, UBW: 11 X). Margrabia miał 28 X wystawić dokument w Berlinie (A VIII, 300), lecz jest on podejrzany, gdyż data roczna niemożliwa (Br 313, nr 150).

24 XI – Myślibórz (A XXIII, 112).

27 XI – d. Pyrzyce (A XVIII, 230) w księstwie szczecińskim. Udał się tam zapewne dla zawarcia układu z książętami szczecińskimi.

30 XI-2 XII – Myślibórz (A XVIII, 145, 405, XXIV, 85).

3 XII – „Stolec” (Stolzenbergk) zamek koło Morynia (A XVIII, 310). Stąd margrabia udaje się za Odrę (6 XII jest w Oderbergu, A XXIV, 85) celem prowadzenia dalszej wojny z Karolem IV, pozostawiając w Nowej Marchii starostów, Wedegona v. Wedel z Krzywnicy i jego braci.

1373

W obozie pod Fürstenwalde 15- 18 VIII, osaczony przez wojska cesarza Karola IV Otton zrezygnował z Marchii na rzecz Luksemburgów (K II, 128 n., B III, 8-10, II, 539) i przez Pragę wycofuje się do Bawarii, zachowując do śmierci tytuł elektora. Zmarł w 1379.

105 Jeśli za wiarogodny uznać należy przekaz Hermana z Wartbergu, *Chronicon Livoniae*, SRP II, s. 99 n., Wigand w swej kronice (SRP II, s. 572), o wyprawie krzyżackiej też J. Długosz, *Roczniki*, Ks. X, Warszawa 1981, s. 41.

106 *Repertorium*, nr 43.

107 W tej sprawie M. Wehrmann, *Tod Herzog Kasimir IV von Pommern-Stettin*, Monatsblätter. Hrsg. v. d. Gesellschaft f. pommersche Geschichte u. Altertumskunde, Jg 10, 1896, s., 163 n.

Miejsca i terminy pobytu margrabiów

(w nawiasach terminy niepewne i pobyty zastępców)

Barlinek – 25-6 IX 1348, 1-3 I 1349, 1 I, 22-3 IX 1350, 5 X 1351, 4-7 X, 31 XII 1352, (17), 19-23, 27 VI, 30 XII 1353, 7 I, 17, 23, 27-8 IV, 12 V, 9 (X) 1354, 15 II, 7(12) VI 1362, 22 XI 1363, 7 II 1370.

Barnówko – (11 XI 1350), 20 III 1354.

Bierzwnik – zima 1344/45, 26 IX 1355.

Cedynia – 28 VIII 1356.

Chojna – 9, 12 X 1324, 30 III 1334, (20), 24-25 VI 1335, 12 X, 2 XII 1338, 30 XI 1341, 30-31 VII 1348, 29 XI-2 XII 1349, 2 VI, 30 XI 1350, 9 VII, 2, 4, 9-10 X, 13 XI 1351, 10 III, 2 X, 2 XII 1352, 8, 12-13, 20 VI, 24 IX 1353, 7 IV, 28-9 V, 24 IX, 7-8 X 1354, 9-10 IV, 4, 24, 28-9 VI, 16 X 1355, 3 V (11 IX) 1356, 1 V 1357, 28-9 IV, 1 V, 27 IX 1360, 20-21 VI, 24 X 1364, 10 VI (10 XI), 24 XI, 1-2 XII 1365, 24-27 XI, 1-2 XII 1366, 27-8 XII 1369, 13-19 IV, 27 VII 1370, 12, 21 IV 1371, 16 III, 21, 23 IX, 7 X 1372.

Choszczno – (8 VII 1333), 7 X 1338, 26-7 IX 1348, 2 V 1350, 24 VIII 1353, 24 VIII, 30 IX, 3-5 X 1354, 5-6 V, 11 VII 1360, (16 I), 14 II 1362, 13, 16 VI 1364, 26 XII 1370, 4 IV, 4-5 V, 26, 29 V, 9 VI, 4, 6, 15-17, 22, 29 VIII, 4 IX, 9 X 1372.

Chwarszczany – 6 V 1325.

Danków – (13 VII 1334), 2 V 1343, 3, 5 III, 11 XI 1345, (23 I 1346), 9 I, 4, 18-9 II 1347, 24 IX 1348, 3 VI, 18 IX, 6 XII 1352, 29 XII 1353, 21 V, 1 XII 1354, 25 IX 1355, 1, 3 VII 1361, (12 VI 1362), 26 IV, (18 IX) 1368.

Derczewo k. Lipian – (1 X 1352).

Dobiegniew – (VII 1333, ok. 23 VI, 8/12 IX 1335, III 1336), 22 VI 1341, (4-5 III 1345), 23/5 IV, ok. 1 VI 1352, 26 IV 1354, 20 IV 1362, (10 VI 1364, 30 IV 1368).

Drawsko – 24 IX 1352, 18 V 1354, 3 II 1362, 12-15 II 1368.

Drezdenko – 16 XI 1345, 26 XII 1349, 29 IV 1354 .

Gorzów – 3 V 1325, (28 VI 1326, 15 VIII 1328), 30 VI 1333, X 1338, (8 VI 1344), 11 912) II 1345, 14 X 1346, 28 IX, 30 XII 1348, 3 I 1349, 1-4 I 1350, (21 III) 16 IX 1352, 4-5 III, 19, 24, 30 VI, 1 VII, 15 XII 1353, 5 IV, 14 VI 1362, 7 VI 1364, 24 IX 1368, 29-30 III 1372.

Gubin – 10 VII, (15 VIII) 1345, 11 I 1350, 11 X 1367, 15 III 1368.

Ińsko – 1 (14) VIII 1353.

Kalisz Pomorski – (III 1336).

Kopanica n. Obrą – 2 VIII 1345.

Kostrzyn – 6 VII, 7 X 1352, 14 VI 1353, 13 VIII 1356, 19 I, 25 IV 1360, 17 IV 1371.

Koźuchów – (1 VI 1339).

Kraków – ok.25 VII 1345, 19-20 V 1352, (21 V 1363), IX 1364.

Krosno – 14-15 III 1354.

Lipiany – 25, 28 VI 1333, 14 V 1350, 30 IV 1351, 18 III 1352, 1-3 III 1353, 23 V, 4 X 1354, 18-19, 22 VI, 24 IX 1355, (22 VII 1360), 15 VIII 1367, ok. VI-VII 1371.

Litwa – I 1347, I 1372.

Malbork – (początek 1336), 18 I 1347, I/II 1372.

Maszewo –(21 XII 1371).

Mieszkowice – 19 XI 1348, 17 II 1359, 5 X 1363, 19 XII 1369.

Moryń – 29 V 1350, 2 VII, 16 XII 1352, 27 IV 1360, 21, 29 IV 1369, 30 XII 1369, 20 V, 3 XII 1372, zob. „Stolec”.

Mosina – 26 III, 22 VIII 1354.

Myślubórz – 5-22 II 1328, 8, 12 IX 1335, 10 X 1338, 29 I, 8-9, 13 IX 1341, 1-11 IX 1343, 26 I (9, 14 IX) 1344, 5 II, 2 III 1345, (14, 20-1 X, 17-8 XII 1347), 30 IV 1348, 6 VIII, 2-6 XII 1349, 23 IV, 10-17 V, 24-28 XI 1350, 26 II, 6 III, 22 IV, 27 VIII, 10 XII 1352, (4) 11 I, 27 VIII, 4 XII 1353, 3 I, 25-27 VIII 1354, 17 II, (20)-22 III, 6 IV, 5 X 1355, 25 VIII, 6 IX 1356, 8 X 1360, 5-7 VI, 8 XI 1361, 4, 19, 21 IV, 26-27 V, 8, 14 VI 1362, 11, 24 XI, 3 XII 1363, 5-6, 25-29 VI 1364, 21 III 1367, 17 II 1368, 22 IV 1370, 12-16 IV 1371, 8 X, 24, 30 XI 2 XII 1372.

Nochawe (k. Krakowa) – 22 V 1352.

Nowielin k. Pyrzyce – (25 VIII 1326), 24 II 1328.

Ośno – ok. 18 VII i 3 VIII 1345.

Pełczyce – 17 XI 1367.

Poznań – (ok. 30 XII 1335), 23 IX 1345.

Pyrzyce – 27 V 1339, 27 XI 1372.

Recz – (29 IX 1333), 23 IV, 1 V 1354, 3 VIII 1372.

Rurka k. Chojny – 20 VII 1371.

Rzepin – (20 XI 1324), 1334.

Staw k. Myśluborza- 3 XII 1343.

Scetzin – 15 I 1347.

„Stolec” (Stolzenburg) k. Morynia – 29 IV 1368, 30 XII 1369, 3 XII 1372, zob. Moryń.

Strzelce Krajeńskie – 25 IV 1352, 24-25 II, 4 (7) V 1353, 31 III, 1, 3 IV 1354, 17 III, 24 IV, 28 IX 1355, (8), 29 VI 1361, 22 XI 1363.

Sulechów – 18 VII i 3 VIII 1345.

Sulęcín – (30 VI 1326), ok. 18 VII i 3 VIII 1345.

Szczecin – 16-21 XII 1349, 2 VI/19 VI 1350, 22 V 1362.

Świebodzin – ok. 18 VII i 3 VIII 1345.

Trzcíńsko – (30 III 1326, ok. 7 XII 1349), 31 III, 4-6 IV 1354, 23 VI 1364.

Wieleń n. Notecią – 26 XI 1338.

Żmudź – II 1336.

Wnioski z zestawionego materiału wysnuwać można rozliczne. Tu ograniczymy się do ważniejszych.

W latach 1324-1338 wyprawy margrabiego Ludwika na wschód za Odrę łączyły się z wojną toczoną z Polską i księstwem szczecińskim dla odtworzenia granic Nowej Marchii w askańskich granicach (do 1319 r.). Po zawarciu pokoju z Polską (1337) i księstwem szczecińskim (1338) wyprawy na wschód stały się sporadyczne, zresztą uspokojenie w Marchii i utwierdzenie panowania pozwalały margrabiemu na udział w polityce niemieckiej ojca cesarza i w zarządzaniu dziedziczną Bawarią. Sytuacja odmieniła się od jesieni 1348 po wystąpieniu w Marchii Pseudo-Waldemara. W latach 1348-1356 Nowa Marchia, wierna Wittelsbachom, stała się głównym ich oparciem i bazą werbunkową wojsk i wypadową w walce

z opozycją w Marchii. Za swój wysiłek finansowy i militarny stany krajowe Nowej Marchii otrzymały wówczas rozliczne przywileje ograniczające zakres władzy i stan posiadania margrabiów, Ludwika Starszego, a potem jego braci, Ludwika Rzymskiego i Ottona. Wyraziście wielką rolę Nowej Marchii w państwie brandenburskim w świetle itinerarza rysuje się znów w latach 1370-1372. Margrabia Otton przebywa tu często, a w 1372 prawie stale, podczas wojny z Karolem IV Luksemburkiem i wspierającymi go książętami szczecińskimi..

Kierując się tylko datacją wystawianych dokumentów, w badanym okresie możemy stwierdzić ponad 400 dni pobytu margrabiów w Nowej Marchii. Na główny ośrodek wyrósł Myślibórz (ok. 130 dni). Tu odbywały się bowiem zjazdy margrabiów z delegacjami stanów krajowych (sejmiki). W czasach margrabiego Ottona Myślibórz zdystansowały miasta Chojna i Choszczno, bo w latach 1365-1372 w Chojnie margrabia przebywał 22-23 dni, w Choszcznie 16, w Myśliborzu 13. Ekonomicznemu i politycznemu znaczeniu ośrodków miejskich, poza Myśliborzem, odpowiada ilość dni pobytu: Chojna 75-77, Choszczno 32-34, Barlinek 30-34, Gorzów 26-30, Lipiany 16-17, Strzelce 11-12. Barlinek wyprzedza Gorzów tylko dlatego, że w latach 1348-1354 był ośrodkiem koncentracji wojsk margrabiów w toku walk z Pseudo-Waldemarem. Wysoka pozycja Lipian wynikała z kontaktów margrabiów z książętami pomorskimi. Tam bowiem lub w nadgranicznym Nowielinie pod Pyrzycami (a także w Pyrzycach), odbywały się zjazdy margrabiów i ich posłów. Miasteczko Danków, ulubione miejsce postoju Askańczyków, do 1355, kiedy przeszło w ręce prywatne, zachowało swój rezydencjalny charakter (21-24 dni postojów), zapewne podczas polowań i wypoczynku. Dokument z 18 IX 1352 r. wystawiono w Puszczy Dankowskiej przy jez. Lubie, tam więc, zapewne w rejonie opuszczonej wsi Brunneke, w której często przebywali Askańczycy, opodal dzisiejszej wsi Moczydło znajdował się zameczek myśliwski. Podobną rolę w 1354 r. pełni Mosina w Puszczy Mosińskiej k. Gorzowa i w 1343 zapewne Staw k. Myśliborza w Puszczy Golińskiej.

Wojny i rokowania z Polską i Pomorzem dały okazję do pobytu margrabiów w Nowielinie (2 dni), Derczewie (1), Dobiegniewie (4-12), Drawsku (3), Strzelcach (12), Drezdenku (3), a poza Nową Marchią w Szczecinie (8 dni), Wieleniu nad Notecią (1), Pyrzycach (1-2), Maszewie (1), Pelczycach (1), czy w Poznaniu (1-2 dni). Zwraca uwagę brak śladu pobytów w sfeudalizowanych kresach północnych i wschodnich Nowej Marchii stanowiących immunizowane „państwko” Wedłów i Güntersbergów. Najdalej na północy i wschodzie stwierdzamy pobyt w Ińsku (1-2 dni) i Drawsku (4 dni). Mażeńskie plany Ludwika Rzymskiego stały się powodem wyjazdów do Poznania (1335) i Krakowa (1345, 1352). Do Krakowa, może nawet dwukrotnie (1363, 1364) udawał się też margrabia Otton w świetle cesarza Karola IV. W XIV w. modne były na zachodzie Europy podróże do państwa krzyżackiego celem odbycia wypraw krzyżowych przeciwko pogańskim Litwinom i Żmudzinom. Zapewne słynną Drogą Margrabiów (*via marchionis*) udawał się tam Ludwik Starszy (1336, 1347) i jego bratanek Fryderyk bawarski (1372).

Odrę przekraczano w Schwedt-Krajniku na trasie do Chojny i koło Cedyni na drodze z Berlina przez Eberswalde – Oderberg do Chojny lub Mieszkowic. Naj-

częściej przemierzali margrabiowie drogę z Frankfurtu do Gorzowa, a w Nowej Marchii trasy: Gorzów-Myślibórz-Lipiany, Gorzów-Barlinek, Chojna-Myślibórz-Barlinek-Danków-Choszczno, Danków-Dobiegiew-Drezdenko, Barlinek-Recz-Drawsko.